

RĪGAS TEHNISKĀ UNIVERSITĀTE

Nadežda KOLEDA

**UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILĪTES
TEORĒTISKIE UN PRAKTISKIE RISINĀJUMI
KĀ ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS PAMATS**

Promocijas darba kopsavilkums

Rīga 2011

RĪGAS TEHNISKĀ UNIVERSITĀTE
Inženierekonomikas un vadības fakultāte
Ražošanas un uzņēmējdarbības institūts
Ražošanas un uzņēmējdarbības ekonomikas katedra

Nadežda KOLEDA
(doktoranta apliecības Nr. 021DIB018)

**UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILITĀTES
TEORĒTISKIE UN PRAKTISKIE RISINĀJUMI
KĀ ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS PAMATS**

Nozare: Vadībzinātne
Apakšnozare: Uzņēmējdarbības vadība

Promocijas darba kopsavilkums

Darba zinātniskā vadītāja
Profesore, Dr. oec., **Natalja LĀCE**

RTU Izdevniecība
Rīga 2011

UDK 658.14/.17(043)

Ko 200 u

Koleda, N. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes teorētiskie un praktiskie risinājumi kā ilgtspējīgas attīstības pamats. Promocijas darba kopsavilkums. – Rīga : RTU Izdevniecība, 2011.- 43 lpp.

Iespiests saskaņā ar Inženierekonomikas un vadības fakultātes Ražošanas un uzņēmējdarbības ekonomikas katedras 2011. gada 24. maijā lēmumu, protokols Nr. 12.

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā „Atbalsts RTU doktora studiju īstenošanai”.

ISBN 978-9934-10-161-8

PROMOCIJAS DARBS
IZVIRZĪTS
EKONOMIKAS ZINĀTŅU DOKTORA GRĀDA IEGŪŠANAI
RĪGAS TEHNISKAJĀ UNIVERSITĀTĒ

Promocijas darbs izstrādāts RTU Inženierekonomikas un vadības fakultātes Ražošanas un uzņēmējdarbības institūtā. Promocijas darbs ekonomikas zinātņu doktora grāda iegūšanai tiek publiski aizstāvēts 2011. gada 4. jūlijā RTU promocijas padomē „RTU P-09”, Rīgas Tehniskās universitātes Inženierekonomikas un vadības fakultātē, Meža ielā 1/7, 309. auditorijā, plkst. 10.00.

OFICIĀLIE RECENZENTI

Kārlis Ketners, profesors, Dr. oec.
Rīgas Tehniskā universitāte (Latvija)

Marga Živitere, profesore, Dr. oec.
Informācijas sistēmu menedžmenta augstskola (Latvija)

Manuela Tvaronavičiene, profesore, Dr. oec.
Viļņus Gediminas Tehniskā universitāte (Lietuva)

APSTIPRINĀJUMS

Apstiprinu, ka esmu izstrādājusi doto promocijas darbu, kas iesniegts izskatīšanai Rīgas Tehniskajā universitātē ekonomikas doktora grāda iegūšanai. Promocijas darbs nav iesniegts nevienā citā universitātē zinātniskā grāda iegūšanai.

Nadežda Koleda

2011. gada

Promocijas darbs ir uzrakstīts latviešu valodā, satur ievadu, 6 daļas, secinājumus un priekšlikumus, bibliogrāfisko sarakstu, 3 pielikumus, 22 attēlus, 32 tabulas, 41 formulu, kopā 190 lappuses. Literatūras sarakstā ir 172 literatūras avoti.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskajā bibliotēkā Ķīpsalas ielā 10.

Atsauksmes par promocijas darbu sūtīt: Promocijas padomes RTU P-09 sekretāram profesoram Anatolijam Magidenko, Rīgas Tehniskā universitāte, Meža iela 1/7, Rīga, LV-1048, Latvija

E-pasts: rue@rtu.lv Fax: +37167089490 Tālr.: +37167089324

DARBA VISPĀRĒJAIS RAKSTUROJUMS

Tēmas aktualitāte

Situācija pasaules ekonomikā nosaka nepieciešamību laikus nodrošināt uzņēmumu finansiālās stabilitātes līmeņa korektu pārvaldību, lai izveidotu ilgtspējīgas attīstības potenciālu, kas jau XX gadsimtā kļuva par ļoti būtisku nosacījumu sekmīgai komercdarbībai ikvienā nozarē.

Latvijas uzņēmumu finansiālā stabilitāte kā zinātniskā pētījuma temats ik dienu kļūst aizvien aktuālāka un aktuālāka, jo:

- 1) *globālā krīze būtiski ietekmē Latvijas ekonomiku kopumā;*
- 2) *Latvijas uzņēmumi aizvien biežāk saskaras ar problēmām, kas saistītas ar pietiekama finansiālās stabilitātes līmeņa nodrošināšanu, par ko liecina tādi indikatori kā aizņemto līdzekļu daļa aktīvu kopsummā un maksātpējas koeficients;*
- 3) *saskaņā ar statistikas datiem par bankrotiem Latvijas Republikā un Eiropas Savienībā kopumā mūsdienų tirgus ekonomikas apstākļos daudzi uzņēmumi neizdzīvo.*

Ilgspējīgas attīstības nodrošināšanas pamats varētu būt finansiālās stabilitātes augsts līmenis, tomēr jēdziena „finansiālā stabilitāte” nepilnīgā vai neprecīzā definīcija un ar to saistīto citu jēdzienu nenoteiktība sarežģī uzņēmumu finansiālās stabilitātes līmeņa novērtējumu gan kvantitatīvajā, gan kvalitatīvajā ziņā. Finansiālās stabilitātes pietiekama līmeņa sasniegšanai un uzturēšanai nepieciešama kompleksa pieeja, lai uzņēmuma ekonomiskās politikas ietvaros izstrādātu atbilstīgus pasākumus.

Pētījuma mērķis un uzdevumi

Promocijas darba **mērķis** ir izpētīt uzņēmuma finansiālo stabilitāti ilgtspējīgas attīstības kontekstā un, pamatojoties uz ilgtspējīguma struktūrelementu harmoniskas sadales principiem, izstrādāt finansiālās stabilitātes pārvaldības ekonomiskos instrumentus, lai nodrošinātu uzņēmuma ilgtspējīgu un stabilu attīstību.

Promocijas darba mērķa sasniegšana ir saistīta ar šādu **uzdevumu** izpildi:

- 1) Precizēt finansiālās stabilitātes jēdziena būtību uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības koncepcijas ietvaros;
- 2) Izanalizēt pieejas finansiālās stabilitātes līmeņa novērtēšanai, kā arī to pielietošanas iespējas uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības kontekstā;
- 3) Izveidot uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības elementu struktūrmodeli, definējot principus šo struktūrelementu iedalījumam pēc to svarīguma, lai varētu novērtēt uzņēmuma finansiālās stabilitātes ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā;
- 4) Izstrādāt uzņēmuma finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānismu;
- 5) Piedāvāt finansiālās stabilitātes pārvaldības principus Latvijas uzņēmumiem pakalpojumu jomā.

Pētījuma objekts, priekšmets un ierobežojumi

Promocijas darba **objekts** ir Latvijas ekonomikas nefinanšu sektora uzņēmumu finansiālā stabilitāte.

Promocijas darba **priekšmets** ir finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānisms kā uzņēmuma ilgspējīgas attīstības nodrošināšanas pamats.

Promocijas darba **ierobežojumi**: Darbā ir praktiski lietotas tādas metodes, kuras analīzes procesā var pielietot finanšu pārskatu lietotāji, pamatojoties uz pieejamo gada pārskata informāciju; Rīgas reģiona pakalpojumu jomas mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) klasifikācijai lietoti ES noteiktie kritēriji; pētījums ir ierobežots ar pieejamiem datiem, kurus var sniegt Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde, un pakalpojumu jomas izvēle uzņēmumu finansiālās stabilitātes līmeņa pētījumiem ierobežo respondentu skaitu. Periods 2003.-2008. g.g. ir izvēlēts par vēsturisko datu diapazonu finansiālās stabilitātes pārvaldības pieejas testēšanai.

Aizstāvēšanai izvirzāmās **tēzes**:

- 1) Uzņēmuma ilgspējīgā attīstība jābalsta uz harmonijas principiem, kuri izpaužas tās nodrošināšanas elementu strukturēšanas procesā, kur ikvienam elementam ir piešķirama īpaša nozīme, lai uzņēmuma ilgspējīgās attīstības nodrošināšanas sistēmu saglabātu līdzsvara stāvoklī.
- 2) Finansiālās stabilitātes pārvaldīšana nav iespējama bez to faktoru sistēmas, kuri ietekmē tās līmeni, atklāšanas un katra faktora indikatora robežvērtību noteikšanas.
- 3) Finansiālās stabilitātes indikatoru elastīguma līmeņa noteikšana pēc faktoriem, kas to ietekmē, dod iespēju laikus paaugstināt un nodrošināt finansiālās stabilitātes līmeni.

Darba teorētiskais un metodoloģiskais pamats

Darba teorētisko un metodoloģisko pamatu veido ārvalstu autoru (V. Bīvers (*W. Biver*), M. Blume (*M. Blume*), E. Helferts (*E. Helfert*), E. Tronds (*E. Trond*), A. Tibars (*A. Tibar*), L. Teilors (*L. Taylor*), S. Konvejs (*S. Convey*), R. Taflers (*R. Taffler*), R. Stoirers (*R. Steurer*), C. Lusthaus (*C. Lusthaus*), L. Edvinssons (*L. Edwinsson*), J. Argentijs (*J. Argenti*), E. Altmanis (*E. Altman*), J. Negaševs (*E. Негашев*), M. Abrjutina (*М. Абрютина*), A. Gračovs (*А. Грачев*), A. Šeremets (*А. Шеремет*), R. Saifuļins (*Р. Сафуллин*), R. Dronovs (*Р. Дронов*), G. Savicka (*Г. Савицкая*) u.c. autoru) un Latvijas autoru (I. Jansone, R. Šneidere, L. Bednarskis, V. Paupa, J. Vaikulis, N. Lāce, E. Brighems u.c. autoru) teorētiskās atziņas un praktiskie pētījumi uzņēmumu finansiālās stabilitātes nodrošināšanas un novērtēšanas jautājumos.

Darbā izmantotie zinātniskie darbi, publicēti specializētos izdevumos un globālajā tīmeklī, LR normatīvie akti, LR Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes, pēc speciālā pieprasījuma sniegta no LR Centrālās statistikas pārvaldes informācija par Rīgas reģiona MVU finanšu pārskatiem, LR maksātnespējas datu bāze Lursoft, publiski pieejamā informācija par uzņēmumu saimnieciskās darbības rezultātiem, kā arī promocijas darba izstrādes procesā uzkrātās zināšanas, pieredze un patstāvīgi veikto pētījumu rezultāti.

Promocijas darba mērķa sasniegšanai darba izstrādes procesā ir izmantotas šādas **pētījumu metodes**: grupu metode, salīdzinošā analīze un sintēze, grafiskā attēlošana, statistikas un ekspertu novērtējuma metodes, morfoloģiskā analīze, leksikogrāfiskā analīze, fokusēta intervija, faktoru analīze, jutīguma analīze. Aprēķini un datu apstrāde tika veikta, izmantojot datorprogrammas nodrošinājumus MS Excel.

Zinātniskā novitāte un galvenie rezultāti

Promocijas darba **novitātes** ir šādas:

- veicot finansiālās stabilitātes būtības un tās saiknes ar citu jēdzienu definīcijām analīzi, ir precizēts jēdziens „finansiālā stabilitāte”;
- rādītāju kopa nefinanšu sektora uzņēmumu finansiālās stabilitātes analīzei makrolīmenī, kas iekļauta Starptautiskā Valūtas Fonda (SVF) piedāvātajā metodoloģijā, uzņēmuma finansiālās stabilitātes izpētei ilgtspējīgas attīstības kontekstā šajā darbā ir pielietota nozares līmenī un mikrolīmenī;
- definētas finansiālās stabilitātes indikatoru robežvērtības un to pietiekamības līmeņi, kā arī izstrādātas to noteikšanas metodes;
- izstrādāts ilgtspējīgas attīstības struktūrmodelis, kurā finansiālas stabilitātes nodrošināšanas elementu svarīguma pakāpes tiek noteiktas, pielietojot harmonijas principus;
- izstrādāts finansiālās stabilitātes ieguldījuma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā novērtēšanas modelis, kā arī novērtēts ieguldījuma teorētiskais un faktiskais līmenis Latvijas pakalpojumu jomas uzņēmumiem;
- izstrādāta maksātspējas analīzes un bankrotu iestāšanās iespējamības prognozēšanas kompleksā pieeja kā pretkrīzes instruments, kas pamatojas uz kritēriju normēšanas principiem;
- veikta Latvijas pakalpojumu jomas uzņēmumu finansiālās stabilitātes kompleksā faktoru analīze;
- piedāvāti finansiālās stabilitātes pārvaldīšanas principi, kas pamatojas uz to elastīgumu pēc faktoriem, kuri to ietekmē.

Pētījuma galveno rezultātu aprobācija un praktiskais pielietojums

Pētījuma rezultāti ir apspriesti un par tiem notikušas diskusijas Latvijā, Baltkrievijā, Lietuvā, Bulgārijā un Čehijā, par ko liecina zinātniskos izdevumos publicētie materiāli.

Promocijas darba rezultāti atspoguļoti šādos projektos: LR IZM – RTU projekts R7358 „Riska kapitāls un uz inovāciju vērsta uzņēmējdarbība Latvijā: attīstību ietekmējošo faktoru novērtējums”; LR IZM – RTU ZP-2008/11 „Intelektuālā kapitāla ietekmes uz mazo un vidējo komersantu inovatīvo uzvedību un ilgtspējīgu attīstību novērtējums”.

Zinātniskās publikācijas

Pētījuma rezultāti izklāstīti 19 zinātniskajos darbos, kas publicēti angļu un krievu valodā, tai skaitā 11 rakstos **starptautiski vispāratzītos zinātniskos izdevumos**:

- 1) Koleda N., Lace N. Dynamic factor analysis of financial viability of Latvian service sector companies. *Economics and Management* 2010. – Nr.15, 2010, 620-626 pp. - ISSN: 1822-6515 (EBSCO).
- 2) Koleda N., Lace N. Sensitivity analysis of indicators of company's financial viability. *Management and Engineering*'10. – Nr.1/117, Sofia : Technical University of Sofia, 2010, 551-560 pp. - ISSN: 1310-3946.

- 3) Koleda, N., Lace, N. Ciemleja G. Quantitative harmonious model of sustainability factors: measuring contribution of financial viability / N. Koleda, N. Lace, G. Ciemleja // The 6th International Scientific Conference : “Business and Management 2010”, 2010. May, Lithuania, Vilnius. Selected papers. – Vilnius : Technika, 2010, 104-112 pp. - ISSN: 2029-4441 (ISI Web of Knowledge).
- 4) Koleda N., Lace N. Analysis of financial viability in the context of company’s sustainability. Scientific Journal of Riga Technical University. – Nr. 19, 2009, 53-62 pp. - ISSN: 1407-7337 (EBSCO).
- 5) Koleda N., Lace N. Development of comparative-quantitative measures of financial stability for Latvian enterprises. Economics and Management 2009. - Nr.14, 2009, 78-85 pp. - ISSN: 1822-6515 (EBSCO).
- 6) Koleda N., Lace N. Indicators of financial viability of non-financial companies / N. Koleda, N. Lace // RTU 50th International Scientific Conference : The problems of development of national economy and entrepreneurship, Riga, 15 October – Riga : RTU, 2009. – 14 pages. - ISBN: 978-9984-32-173-8 (CD).
- 7) Lace N., Koleda N. Selecting the right tool for evaluating of solvency: the case of Latvian Enterprises / N. Lace, N. Koleda // The 5th International Scientific Conference: “Business and Management 2008”, 2008. May, Lithuania, Vilnius. Selected papers. - Vilnius: Technika, 2008, 162.-168.pp. - ISBN: 978-9955-28-311-9 (ISI Web of Knowledge).
- 8) Lace N., Koleda N. New insight into elements of intellectual capital / N. Lace, N. Koleda // First international science conference: “Knowledge Society”, 2008. September, Bulgarian, Sozopol. – Sozopol : Knowledge Society Institute, 2008, 43.- 46.pp. - ISSN: 1313-4787.
- 9) Lace N., Koleda N. Key factors of financial stability of enterprises: case from Latvia / N. Lace, N. Koleda // VI International Scientific Conference: “Management, economics and business development in the new european conditions”, 2008. May, Brno, Czech Republic. - Brno : Brno University of Technologies, 2008. 12 pages. – ISBN 978-80-7204-582-2 (CD).
- 10) Лаце Н., Коледа Н. Проблема оценки платежеспособности предприятия / Н. Лаце, Н. Коледа // 6 Международная научно-техническая конференция „Наука – образованию, производству, экономике”, 2008. Декабрь-Февраль, Беларусь, Минск. – Минск : БНТУ, 2008, 118.-123.с. - ISBN 978-985-479-826-4.
- 11) Lace N., Koleda N. Intellectual capital as a key factor of financial stability of a company / N. Lace, N. Koleda // 49th International Scientific Conference of Riga Technical University “The problems of development of national economy and entrepreneurship”, 2008. October, Latvia, Riga. - Riga : CD, 2008, 6 pages.- ISBN 978-9984-32-567-5.

Tika publicētas šādas **recenzētas konferenču tēzes**:

- 1) Koleda N., Lace N. Marginal values of company’s financial viability indicators. / N. Koleda, N. Lace // The 16th International Scientific Conference : Economics and Management 2011, 2011. April, Czech Republic, Brno. – Brno : Brno University of Technologies, 2011. – 19-20 pp. ISBN: 978-80-214-4279-5.

- 2) Koleda N., Lace N. Dynamic factor analysis of financial viability of Latvian service sector companies / N. Koleda, N. Lace // The 15th International Scientific Conference : Economics and Management 2010, 2010. April, Latvia, Riga. – Riga : RTU Publishing House, 2010. – 131-132 pp. ISBN: 978-9955-25-662-5.
- 3) Koleda N., Lace N., Ciemleja G. Quantitative harmonious model of sustainability factors: measuring contribution of financial viability / N. Koleda, N. Lace, G. Ciemleja // The 6th International Scientific Conference : Conference Business and Management 2010, 2010. May, Lithuania, Vilnius. – Vilnius : Vilnius Gediminas Technical University, 2010. – 1 page. ISSN: 2029-428X (CD).
- 4) Koleda N., Lace N. Development of comparative-quantitative measures of financial stability for Latvian enterprises / N. Koleda, N. Lace // International scientific conference : „Economics and Management 2009”, 2009. April, Lithuania, Kaunas. – Kaunas : Kaunas University of Technology, 2009. - 36-37 pp. ISBN: 978-9955-25-662-5.
- 5) Koleda N., Lace, N. Indicators of financial viability of non-financial companies / N. Koleda, N. Lace // RTU 50th International Scientific Conference : The problems of development of national economy and entrepreneurship, 2009. October, Latvia, Riga. – Riga : RTU Publishing House, 2009. – 28 lpp. ISBN: 978-9984-32-173-8.
- 6) Lace N., Koleda N. Intellectual capital as a key factor of financial stability of a company. 49th International Scientific Conference of Riga Technical University “The problems of development of national economy and entrepreneurship”, 2008. October, Latvia, Riga. – Riga : RTU, 2008, 80-81.pp. - ISBN: 978-9984-32-567-5.
- 7) Lace N., Koleda N. Key factors of financial stability of enterprises: case from Latvia .VI International Scientific Conference “Management, economics and business development in the new european conditions”, 2008. May, Czech republik, Brno. - Brno : Brno University of Technology, 2008, 53.pp. – ISBN: 978-80-7204-582-2.
- 8) Lace N., Koleda N. Selecting the right tool for evaluating of solvency: the case of Latvian Enterprises . The 5th International Scientific Conference “Business and Management 2008”, 2008. May, Lithuania, Vilnius. - Vilnius : Technika, 2008, 81.-82. pp. – ISBN: 978-9955-28-268-6.

Par pētījuma rezultātiem ir ziņots šādās **starptautiskajās zinātniskajās konferencēs**:

- 1) 16. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Economics and Management 2011”, Brno, Čehijā, 2011. g. 27.-29. aprīlī.
- 2) Sofijas Tehniskās universitātes 8. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Management and Engineering’10”, Sozopolē, Bulgārijā, 2010. g. 17.-19. jūnijā.
- 3) 6. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Business and Management 2010”, Viļņā, Lietuvā, 2010. g. 13.-14. maijā.
- 4) 15. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Economics and Management 2010”, Rīgā, Latvijā, 2010. g. 22.-23. aprīlī.
- 5) RTU 50. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē „The problems of development of national economy and entrepreneurship”, Rīgā, Latvijā, 2009. g. 15.-16. oktobrī.

- 6) Starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Economics and Management 2009”, Kauņā, Lietuvā, 2009. g. 23.-24. aprīlī.
- 7) RTU 49. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē „The problems of development of national economy and entrepreneurship”, Rīgā, Latvijā, 2008 g. 13.-15. oktobrī.
- 8) 1. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Knowledge Society”, Sozopolē, Bulgārijā, 2008 g. 3.-5. septembrī.
- 9) Starptautiskajā zinātniskajā seminārā „Development of Research Methods: Management of Knowledge”, Rīgā, Latvijā, 2008 g. 26.-29. augustā.
- 10) 6. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Management, Economics and Business Development in the New European conditions”, Brno, Čehijā, 2008 g. 23-24. maijā.
- 11) 5. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Business and Management 2008”, Viļņā, Lietuvā, 2008. g. 16.-17. maijā.
- 12) 6. Starptautiskajā zinātniskajā praktiskajā konferencē «Наука – образованию, производству, экономике», Minskā, Baltkrievijā, 2008. g. 1.-2. februārī.

Darba struktūra un apjoms

IEVADS

1. UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILITĀTES JĒDZIENA BŪTĪBA UN ANALĪZE

- 1.1. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes jēdziens ilgspējīgas attīstības kontekstā
- 1.2. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes definīcijas un klasifikācija ekonomiskās analīzes teorijā
- 1.3. Pieejas „uzņēmuma finansiālās stabilitātes” jēdziena definīcijai zinātniskajā literatūrā
- 1.4. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes jēdziena morfoloģiskā analīze un tās saikne ar ilgspējīgas attīstības jēdzienu
- 1.5. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes jēdziena definīciju leksikogrāfiskā analīze

2. UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILITĀTES ANALĪZE

- 2.1. Vispārpieņemtās pieejas uzņēmuma finansiālās stabilitātes analīzei
- 2.2. Starptautiskā Valūtas Fonda piedāvātajā metodoloģijā iekļauto rādītāju uzņēmumu finansiālās stabilitātes analīzei vispārējais apskats
- 2.3. Nefinanšu sektora uzņēmumu finansiālo stabilitāti raksturojošo rādītāju pielietošanas iespēju analīze nozares līmenī
- 2.4. Uzņēmumu finansiālās stabilitātes analīzes metodoloģijas pilnveide
 - 2.4.1. Uzņēmumu finansiālās stabilitātes analīzes metodoloģijas pilnveides pamatojums
 - 2.4.2. Finansiālās stabilitātes indikatoru vērtību pietiekamības līmenis, pārmērs, rezerve un trūkums
 - 2.4.3. Finansiālās stabilitātes indikatoru apakšējās robežvērtības
 - 2.4.4. Finansiālās stabilitātes indikatoru augšējās robežvērtības

3. FINANSIĀLĀS STABILITĀTES IEGULDĪJUMS UZŅĒMUMA ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS NODROŠINĀŠANĀ

- 3.1. Uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības koncepcija
- 3.2. Uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa izstrāde
 - 3.2.1. Uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības struktūrelementi
 - 3.2.2. Harmonijas koncepcija un tās nozīme uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības procesa nodrošināšanai
 - 3.2.3. Finansiālās stabilitātes ieguldījuma uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā novērtējuma modeļa izstrāde

4. UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILITĀTES PĀRVALDĪBAS MEHĀNISMA IZSTRĀDE

- 4.1. Finansiālās stabilitātes pārvaldības veidi – pretrīzes un preventīvais
- 4.2. Kompleksas pieejas maksāspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai izstrāde
 - 4.2.1. Plašāk pazīstamo maksāspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas modeļu un metožu apskats
 - 4.2.2. Maksāspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas modeļu un metožu klasifikācijas izstrāde
 - 4.2.3. Maksāspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas nozīmīgāko modeļu un metožu noteikšana
 - 4.2.4. Kompleksa pieeja maksāspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai, kas pamatojas uz rezultātu normēšanu
 - 4.2.5. Kompleksas pieejas maksāspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai objektivitāte
 - 4.2.5.1. Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumu finanšu pārskatu analīze, lietojot komplekso pieeju maksāspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai
 - 4.2.5.2. Kompleksas pieejas maksāspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai, rezultātu un uzņēmumu aktivitātes analīzes salīdzinājums
- 4.3. Finansiālās stabilitātes indikatoru faktoru analīze
- 4.4. Finansiālās stabilitātes indikatoru jutīguma analīze
- 4.5. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes pārvaldības pamatnostādnes

5. LATVIJAS PAKALPOJUMU JOMAS UZŅĒMUMU FINANSIĀLĀS STABILITĀTES PRAKTISKĀ IZPĒTE

- 5.1. Pētījuma statistiskās izlases reprezentativitāte
- 5.2. Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumu finansiālās stabilitātes līmeņa novērtējums
 - 5.2.1. Finansiālās stabilitātes indikatoru vērtību izmaiņu dinamika
 - 5.2.2. Finansiālās stabilitātes līmeņa novērtēšana Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumiem
- 5.3. Novērtējums par finansiālās stabilitātes ieguldījumu uzņēmumu ilgtspējīgajā attīstībā ilgtspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa ietvaros
- 5.4. Priekšlikumi Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumu finansiālās stabilitātes pretrīzes pārvaldībai

5.4.1. Kompleksa pieeja uzņēmumu maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai

5.4.2. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes indikatoru faktoru analīze

5.5. Praktisko ieteikumu izstrāde uzņēmumu finansiālās stabilitātes pārvaldībai

6. UZŅĒMUMA ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS HARMONISKĀ STRUKTŪRMODEĻA PRAKTISKĀ APROBĀCIJA, PAMATOJOTIES UZ DAŽĀDU UZŅĒMUMU PIEREDZI

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

LITERATŪRA

PIELIKUMI

Promocijas darbs ir patstāvīgs zinātnisks pētījums, kas izstrādāts un uzrakstīts latviešu valodā. Promocijas darbs sastāv no ievada, 6 daļām, secinājumiem un priekšlikumiem. Darba kopējais apjoms, neieskaitot pielikumus, ir 182 lapaspuses. Darbā iekļauti 3 pielikumi, 22 attēli, 32 tabulas, 41 formula. Literatūras sarakstā ir 172 literatūras un citas informācijas avoti.

Pirmajā daļā „*Uzņēmuma finansiālās stabilitātes jēdziena būtība un analīze*” pētīta finansiālās stabilitātes jēdziena būtība, apkopoti dažu autoru viedokļi par finansiālās stabilitātes jēdzienu, veikta šā jēdziena visaptveroša morfoloģiskā un definīciju leksikogrāfiskā analīze, piedāvāts šā darba autores izveidotais finansiālās stabilitātes jēdziena formulējums.

Otrajā daļā „*Uzņēmuma finansiālās stabilitātes analīze*” izpētītas finansiālās stabilitātes analīzes metodes, arī pārbaudīta Starptautiskā Valūtas Fonda (SVF) metodoloģijā iekļauto rādītāju objektivitāte no uzņēmuma finansiālās stabilitātes izpētes holistiskās pieejas viedokļa, kā arī šo rādītāju pielietošana tika papildināta ar finansiālās stabilitātes indikatoru robežvērtībām.

Trešajā daļā „*Finansiālās stabilitātes ieguldījums uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā*” izstrādāts ilgtspējīgas attīstības struktūrmodelis, izmantojot harmonijas principus, un piedāvāta finansiālās stabilitātes ieguldījuma ilgtspējīgās attīstības nodrošināšanā novērtēšanas metodoloģija minētā modeļa ietvaros. Tāpat novērtēts finansiālās stabilitātes teorētiskais ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā.

Ceturtajā daļā „*Uzņēmuma finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānisma izstrāde*” piedāvāts finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānisms, pamatojoties uz finansiālās stabilitātes faktoru analīzi un elastīgumu pēc to ietekmējošiem faktoriem. Šīs daļas ietvaros izstrādāta arī kompleksā pieeja maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai.

Darba **piektajā daļā** „*Latvijas pakalpojumu jomas uzņēmumu finansiālās stabilitātes praktiskā izpēte*” SVF piedāvātajā metodoloģijā nefinanšu sektora uzņēmumu finansiālās stabilitātes rādītāji tiek praktiski pielietoti Latvijas pakalpojumu jomas vidējo un mazo uzņēmumu izpētei; novērtēts finansiālās stabilitātes ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā, izmantojot Rīgas reģiona pakalpojumu jomas MVU finanšu pārskatu datus; veikta minēto uzņēmumu finansiālās stabilitātes faktoru analīze un jutīguma analīze, kā arī izstrādāti priekšlikumi finansiālās stabilitātes

līmeņa paaugstināšanai; veikta piedāvātas finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānisma aprobācija ilgtspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa ietvaros ar piemēriem par veiksmīgu un maksātnespējīgu uzņēmumu.

Sestajā daļā „*Uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa praktiskā aprobācija, pamatojoties uz dažādu uzņēmumu pieredzi*” ir veikta uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa praktiskā testēšana, pamatojoties uz veiksmīgā un maksātnespējīgā uzņēmuma pieredzi.

Darba noslēgumā apkopoti pētījuma rezultātā iegūtie svarīgākie secinājumi un priekšlikumi.

Promocijas darbam noteiktie pētījumu uzdevumi ir atrisināti un mērķis sasniegts.

Darbs ir izpildīts Rīgas Tehniskās universitātes Inženierekonomikas un vadības fakultātes Ražošanas un uzņēmējdarbības ekonomikas katedrā nozarē Vadībzinātne atbilstoši likuma „Zinātniskās darbības likums” (05.05.2005.) prasībām, ievērojot Ministru kabineta noteikumus (Nr. 1001 no 27.12.2005), Latvijas Zinātnes padomes prasības un Rīgas Tehniskās universitātes Doktorantūras nolikumu (29.06.2009).

Darbs ir izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā „Atbalsts RTU doktora studiju īstenošanai”.

DARBA GALVENĀS ZINĀTNISKĀS IZSTRĀDNES

1. UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILITĀTES JĒDZIENA BŪTĪBA UN ANALĪZE

Daļai ir 18 lappuses, 2 tabulas un 3 attēli.

Ekonomiskās analīzes teorijā finansiālā stabilitāte ir komplekss jēdziens, ko raksturo ne tikai finanšu, bet arī visu citu uzņēmumā pieejamo resursu izmantošanas pakāpi. Finansiālā stabilitāte ir tāds uzņēmuma ekonomiskais stāvoklis, kad ir radīti apstākļi stabilam ieņēmumu pārsvaram pār izdevumiem, efektīvai resursu izmantošanai, nepārtrauktam ražošanas procesam, kad uz tiem aktīvi iedarbojas iekšējie un ārējie faktori (Ževaks, 2006). Svarīgi būtu uzsvērt, ka speciālajā literatūrā, kas publicēta angļu un krievu valodā, par uzņēmumu finansiālo pārvaldību īpaša uzmanība tiek pievērsta uzņēmumu finansiālajai stabilitātei, tās novērtējumam un nodrošinājumam, taču līdz pat šim laikam nav vienotas konceptuālas šīs procesa definīcijas. Pastāv dažas īpatnības pieejā šā jēdziena definīcijai tuvējo ārvalstu autoru zinātniskajos darbos, kurus nosacīti var iedalīt trīs grupās.

- 1) *Pirmajā grupā iekļaujami autori, kuri šo jēdzienu asociē ar uzņēmuma maksātspēju un veido finansiālo stabilitāti kā uzņēmuma darbības rezultātu, kas iegūts, efektīvi izmantojot un sadalot finanšu resursus.* (L. Mahova (Л. Махова) un N. Graždankins (Н. Гражданкин); J. Negaševs (Е. Негашев); A. Litovskiha (А. Литовских); M. Abrjutina (М. Абрютина); A. Gračovs (А. Грачев) u.c.)
- 2) *Daudz mazāk zinātnieku, kurus šā darba autore pievieno otrajai grupai, uzskata, ka finansiālā stabilitāte ir cieši saistīta ar jēdzienu „ilgtspējīga attīstība”, un ir viens no faktoriem, kas to nodrošina. Šie autori finansiālās stabilitātes jēdzienu asociē ar saimnieciskās darbības procesu* (R. Droņovs (Р. Дронов), J. Vuņina (Е. Бунина); L. Kравченко (Л. Кравченко); V. Sergejeva (В. Сергеева); M. Meļņiks (М. Мельник); R. Papehins (Р. Папехин) u.c.)
- 3) *Trešā autoru grupa finansiālo stabilitāti definē, lietojot līdzsvara un riska jēdzienu.* (N. Kuļbaka (Н. Кульбака); G. Savicka (Г. Савицкая); O. Šoštajevs (О. Шоштаев), I. Seņugina (И. Сеньюгина); J. Gukalova (Е. Гукалова) un J. Fedotova (Е. Федотова)).

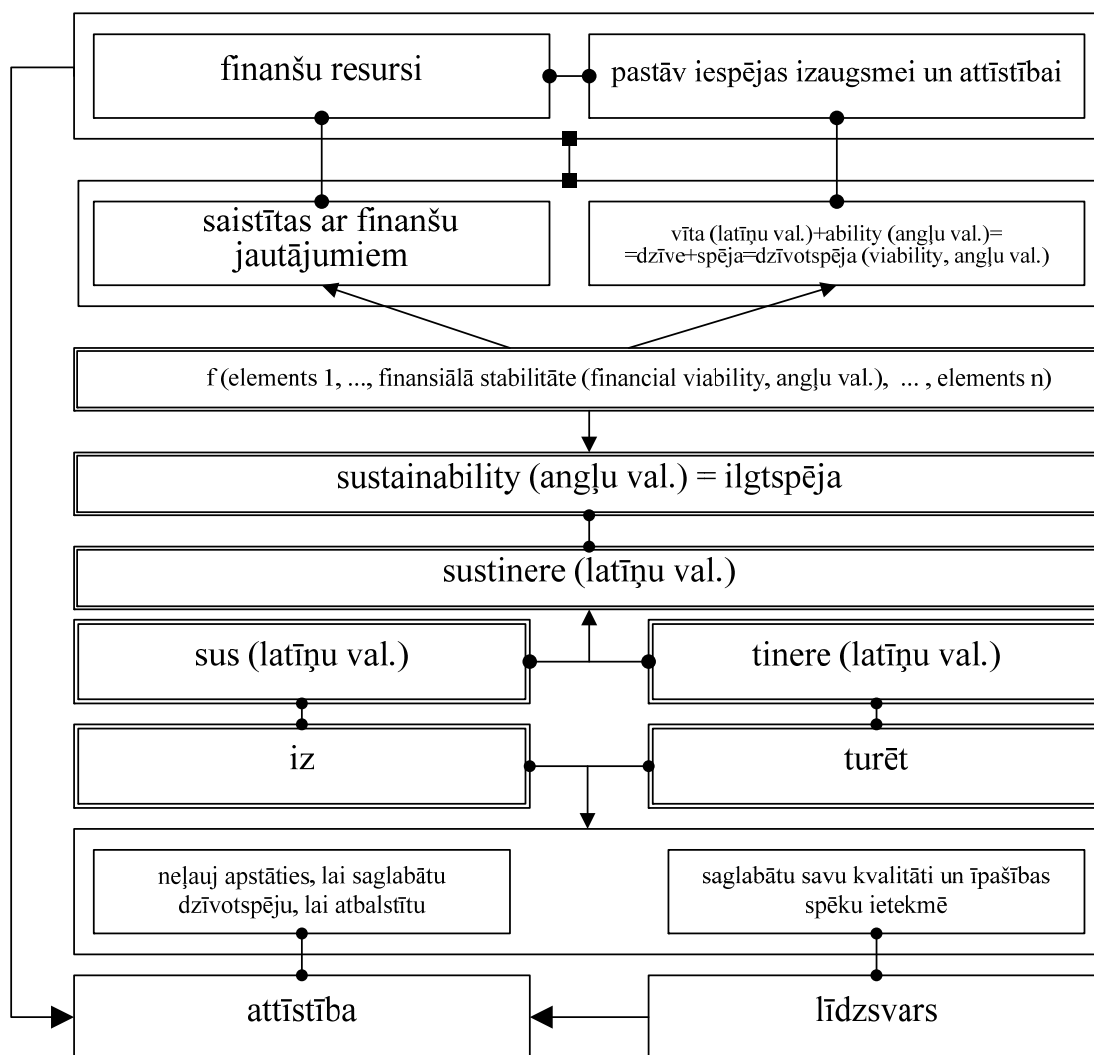
Avotos angļu valodā finansiālā stabilitāte nav precīzi definēta. Vairums pētnieku dod priekšroku to indikatoru jeb raksturlielumu aprakstam, turklāt pārsvarā šis jēdziens aplūkots ilgtermiņa perspektīvā. Piemēram, avotos angļu valodā ir šādas finansiālās stabilitātes definīcijas:

- 1) Uzņēmuma spēja sasniegt savus operacionālos mērķus un īstenot savu misiju ilgtermiņa perspektīvā (Loan Finance dictionary, 2009).
- 2) Uzņēmuma spēja palielināt kapitālu, kas nepieciešams savu funkciju veikšanai īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā (Lusthaus, 2002).

Finansiālās stabilitātes jēdziena definīcijas atšķirības krievu un angļu valodas avotos ir tādas, ka krievu autori uzmanību koncentrē uz uzņēmuma maksātspēju īstermiņa perspektīvā, bet tie, kuri raksta angļu valodā, to saista ar ienesīgumu ilgtermiņa perspektīvā un stratēģisku orientāciju uz ilgtspējību nākotnē.

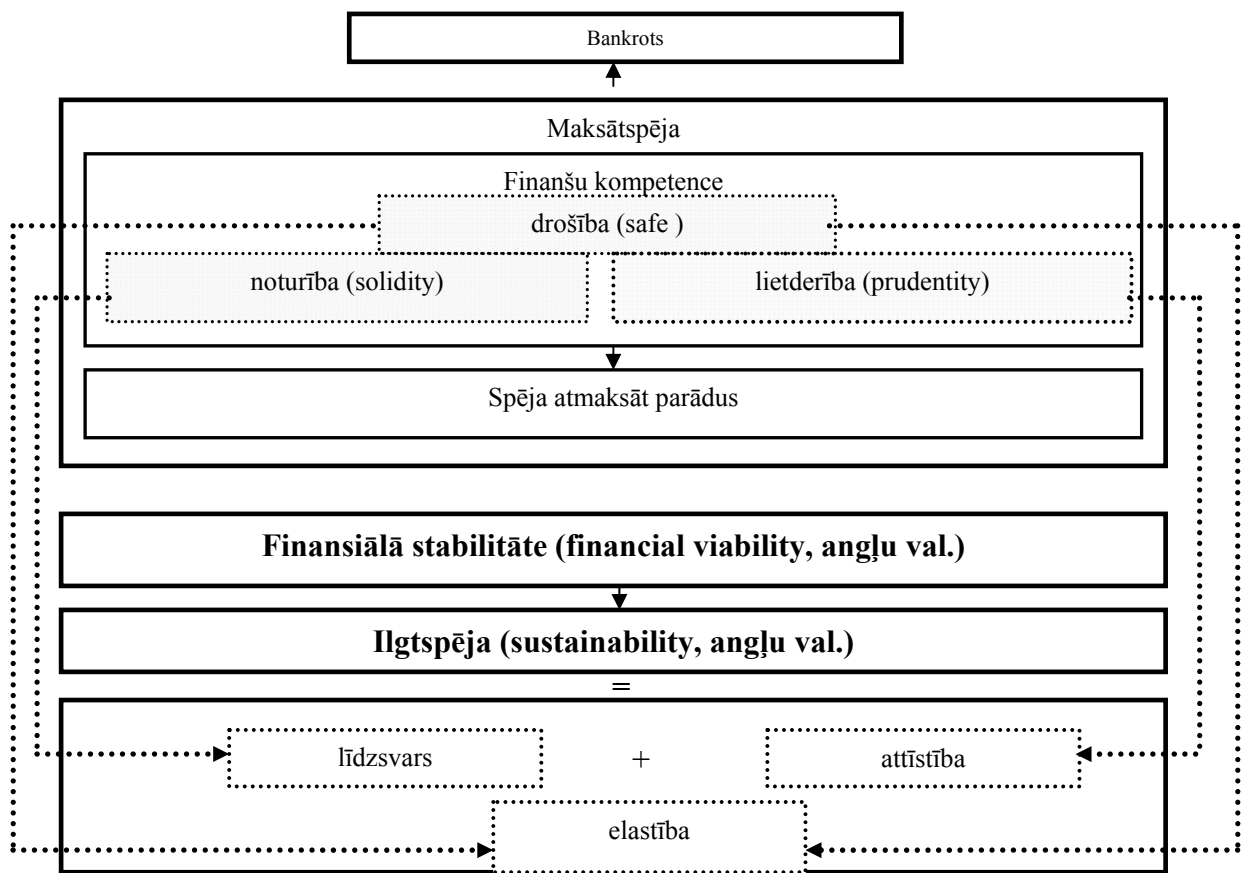
Jāuzsver, ka gan tie autori, kuri raksta krieviski, gan tie, kuri raksta angļu valodā, finansiālās stabilitātes kontekstā skar tematu par uzņēmuma ilgtspējīgu attīstību, kuras ārēja izpausme ir uzņēmuma konkurētspēja un pievilcība no investēšanas viedokļa.

Šajā sakarībā rodas nepieciešamība veikt finansiālās stabilitātes jēdziena **morfoloģisko analīzi uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības kontekstā**, kura paredz šādu savstarpēji saistītu jēdzienu izpēti: līdzsvars (*equilibrium*); stabilitāte (*stability*); attīstība (*development*); finansiāls (*financial*); dzīvotspēja (*viability*); izturēt, balstīt, atbalstīt, spēcināt, stiprināt (*sustain, hold up*). Darba autore piedāvā šādu sistēmisku priekšstatu par ilgtspējīgas attīstības un finansiālās stabilitātes kopsakarību:

1.att. Sistēmiskais priekšstats par jēdzienu „ilgtspējīga attīstība” un „finansiālā stabilitāte” kopsakarību

Izstrādājot šo promocijas darbu, tā autore veica jēdziena „finansiālā stabilitāte” **definīciju leksikogrāfisko analīzi**. Šādas analīzes laikā tika izpētīti šādi jēdzieni: *stabilitāte vai noturība (stability)*; *maksātspēja (solvency)*; *dzīvotspēja (viability)*; *attīstība (development)*. Rezultātā promocijas darba autore ieguva finansiālās stabilitātes jēdziena definīciju leksikogrāfisko prezentāciju, kas shematiski atspoguļota 2. attēlā.

2. att. Finansiālās stabilitātes jēdziena definīciju leksikogrāfiskā prezentācija

Tāpat finansiālās stabilitātes jēdziena definīciju leksikogrāfiskais pētījums dod iespēju rast funkcionālo saistību starp analizētajiem jēdzieniem:

- 1) Ilgtspējīga attīstība ir atkarīga no finansiālās stabilitātes līmeņa, uz ko ietekmē uzņēmuma līdzsvara stāvoklis, attīstības un elastības potenciāls;
- 2) Attīstība, līdzsvars un elastība nodrošina finansiālo stabilitāti. Piesardzība ir pamats uzņēmuma attīstības nodrošināšanai, bet noturība – uzņēmuma līdzsvara saglabāšanai. Drošība (riska minimizācija) nozīme elastību;
- 3) Kopumā noturība, drošība un piesardzība noteic uzņēmuma finansiālo kompetenci;

4) Uzņēmuma maksātspēja ir spēja segt parādus, un tā atkarīga no uzņēmuma finansiālās kompetences, tas ir, no spējas pieņemt drošus un uz mērķi orientētus lēmumus, kā arī būt noturīgam pret faktoriem, kas to ietekmē. Turklāt viens no maksātspējas lietas galarezultātiem saskaņā ar Latvijas likumiem ir bankrots.

Izveidojot sistēmisku priekšstatu par jēdzienu „finansiālā stabilitāte”, pamatojoties uz morfoloģisko analīzi, pamatojoties uz finansiālās stabilitātes jēdziena definīciju leksikogrāfisko analīzi un finansiālās stabilitātes noteikšanas paņēmieni salīdzinošo analīzi, promocijas darba autore secināja, ka finansiālo stabilitāti var raksturot kā tādu „finanšu resursu izmantošanu un sadali, kas uzņēmumam nodrošina iespēju saglabāt līdzsvara stāvokli un attīstīties ilgtermiņa perspektīvā”.

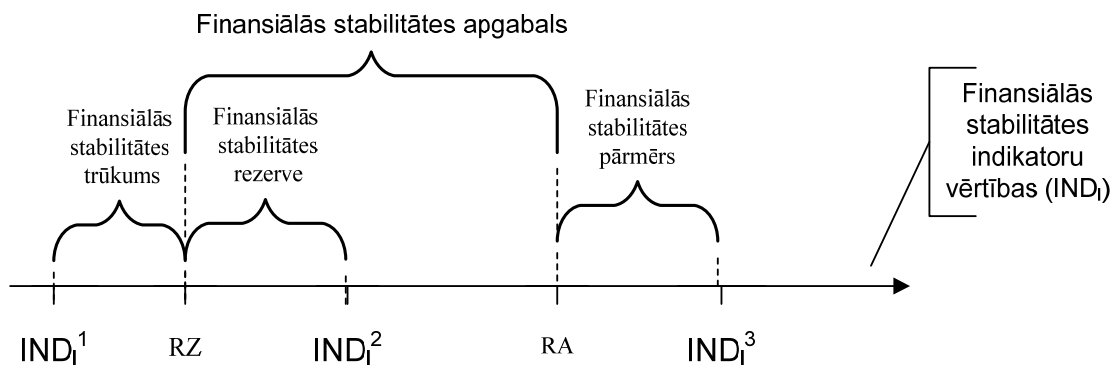
2. UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILITĀTES ANALĪZE

Daļai ir 23 lappuses, 6 tabulas, 4 attēli un 23 formulas.

Uzņēmuma finansiālās stabilitātes līmeņa novērtējums vairumā literatūras avotu ir reducēts līdz atsevišķu finansiālo indikatoru un kvalitatīvo rādītāju analīzei. Literatūras analīze deva iespēju noteikt tādu indikatoru lietošanas biežumu. Visizplatītākie izrādījās šādi indikatori: aizņemto un pašu līdzekļu attiecības koeficients; pašu apgrozāmie līdzekļi; maksāspējas koeficients; autonomijas koeficients (Mahova, 2009; Žulega, 2006; Rusak, 1999; Kuļbaka, 2009 u.c.).

Zinātniskas literatūras analīzes gaitā šā darba autore tāpat secināja, ka nepastāv publiski pieejama informācija par kaut kādam vienotām kompleksām pieejām uzņēmumu finansiālās stabilitātes analīzei nefinanšu sektorā. Tomēr finanšu sektora uzņēmumu finansiālās stabilitātes analīzei tiek piedāvāta īpaša metodoloģija, kuru izstrādājuši Starptautiskā Valūtas Fonda (SVF) speciālisti un kura paredz arī uzņēmumu finansiālās stabilitātes līmeņa novērtēšanu no finanšu sektora skatupunkta. SVF metodoloģijā iekļauto rādītāju kopa nefinanšu sektora uzņēmumu finansiālās stabilitātes analīzei ietver šādus raksturlielumus (SVF, 2007): aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecība; pašu kapitāla, aktīvu un komerciālā rentabilitāte; procentu maksājumu seguma koeficients; valūtas pozīcijas; iesniegumu skaits par aizsardzību no kreditoriem. *Aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecība* atspoguļo, cik liela var būt uzņēmuma ievainojamība krīzes situācijā, kā arī tās spēju segt savas saistības. *Pašu kapitāla, aktīvu un komerciālā rentabilitāte* ir būtisks faktors, kas nosaka uzņēmuma finansiālo stabilitāti, kā arī dzīvotspējīgumu kopumā. *Procentu maksājumu seguma koeficients* atspoguļo spēju apkalpot parādu. *Iesniegumu skaits par aizsardzību no kreditoriem* ir to uzņēmumu summārā skaita rādītājs, kuras aplūkojamajā periodā ir iesniegušas pieteikumu par aizsardzību no kreditoriem. Šis rādītājs netiek aplūkots pētījuma ietvaros, jo nav attiecināms uz atsevišķu uzņēmumu. *Valūtas pozīcijas* atspoguļo uzņēmuma pakļautību valūtas riskam. Šis rādītājs netiek aplūkots pētījuma ietvaros, jo tas atspoguļo ārējas vides faktoru ietekmi un to nevar pārvaldīt ar konkrētā uzņēmuma iekšējo potenciālu. SVF metodoloģijā iekļautie rādītāji pilnībā atspoguļo zinātniskajā literatūrā pastāvošos priekšstatus par uzņēmuma finansiālās stabilitātes vērtējumu, apliecina arī autores veiktās morfoloģiskās un definīciju leksikoloģiskās analīzes rezultātus. To rezultātu reprezentativitāte, kas iegūti, lietojot šos rādītājus, arī ir pārbaudīta. Autore salīdzināja Rīgas reģiona pakalpojumu jomas aktīvo uzņēmumu skaita un reģistrēto uzņēmumu skaita attiecības koeficienta izmaiņas dinamiku, no vienas puses, un faktisko šo uzņēmumu finansiālās stabilitātes indikatoru vērtības izmaiņu dinamiku, no otras puses un secināja, ka analīzei, kas veikta, pamatojoties uz SVF metodoloģijā iekļautajiem rādītājiem, ir reprezentatīvi rezultāti, bet paši rādītāji ir pietiekami objektīvi, tomēr autore šo rādītāju pielietošanā finansiālās stabilitātes pārvaldības procesā mikrolīmenī saskata virkni problēmu un ierobežojumu: piedāvātos indikatorus var analizēt tikai dinamikā; metodoloģija nesatur finansiālās stabilitātes vispārīnātu vērtējumu; metodoloģija neparedz konkrēto indikatoru faktoru analīzi un jutīguma analīzi, metodoloģija neparedz arī finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānismu.

Uzņēmuma finansiālās stabilitātes nepieciešamā līmeņa noteikšana ir viena no būtiskākajām ekonomikas problēmām, jo nepietiekama finansiālā stabilitāte var novest pie tā, ka uzņēmumam pietrūkst līdzekļu attīstībai, ka tas kļūst maksātnespējīgs un bankrotē, bet pārlietu liela stabilitāte var traucēt attīstību, uzņēmumu apgrūtinot ar liekiem krājumiem un rezervēm. Lai noskaidrotu finansiālās stabilitātes nepieciešamo līmeni, autore piedāvā šādu finansiālās stabilitātes zonu sadali (sk. 3. att.):

3. att. Finansiālās stabilitātes zonas

Paskaidrojumi 3.att.:

$IND_i^1; IND_i^2; IND_i^3$ – finansiālās stabilitātes indikatoru iespējamās vērtības;

l – finansiālās stabilitātes indikators;

RZ – finansiālās stabilitātes zonas apakšējā robeža;

RA – finansiālās stabilitātes zonas augšējā robeža;

$\{-\infty; RZ\}$ – finansiālās nestabilitātes zona;

$[RZ; RA]$ – finansiālās stabilitātes apgabals;

$\{RA; +\infty\}$ – pārmērīgas finansiālās stabilitātes zona;

$IND_i^1 \in \{-\infty; RZ\}$ – indikatora vērtība atrodas finansiālās nestabilitātes zonā;

$IND_i^2 \in [RZ; RA]$ – indikatora vērtība atrodas finansiālās stabilitātes zonā;

$IND_i^3 \in \{RA; +\infty\}$ – indikatora vērtība atrodas pārmērīgas finansiālās stabilitātes zonā.

Lai noteiktu finansiālās stabilitātes pietiekamības līmeni, apgabalu, pārmēru vai trūkumu, stabilitātes apgabalu, šā promocijas darba autore piedāvā ieviest šādus papildu jēdzienus:

1. Finansiālās stabilitātes indikatoru „*apakšējā robežvērtība*” – tāda indikatoru vērtība, kad finansiālā stabilitāte ir viszemākajā līmenī, bet indikatoru vērtības var būt neapmierinošas, taču pieļaujamas uzņēmuma darbībai bez riska zaudēt maksātnespēju.
2. Finansiālās stabilitātes indikatoru „*augšējā robežvērtība*” – tāda indikatoru vērtība, kuram pastāvot, finansiālā stabilitāte sasniedz maksimālo līmeni, turklāt turpmākais šā indikatora vērtības pieaugums var izvest uzņēmumu no finansiālās stabilitātes stāvokļa.

Finansiālās stabilitātes indikatoru pietiekamības, rezerves, trūkuma un pārmēra līmeņa aprēķins ir obligāts priekšnoteikums, lai noteiktu finansiālās stabilitātes lomu ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā un, attiecīgi, lai turpmāk izstrādātu finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānismu. Jāuzsver, ka atkarībā no tā, kā indikatoru vērtības skaitliskā izpausmē pieaugums vai samazināšanās ietekmē uzņēmuma finansiālo stabilitāti, iepriekš minēto raksturlielumu aprēķiniem būs atšķirīga pieeja (sk. tab. 1.)

Finansiālās stabilitātes raksturlielumu aprēķinu īpašības

Finansiālās stabilitātes raksturlielums pēc l indikatora	Starp l indikatora skaitlisko vērtību un finansiālās stabilitātes līmeni pastāv tieša saikne			Starp l indikatora skaitlisko vērtību un finansiālās stabilitātes līmeni pastāv apgriezti proporcionāla saikne				
	Aprēķins		Apzīmējumi	Paskaidrojumi	Aprēķins		Apzīmējumi	Paskaidrojumi
Apakšējā robežvērtība	Indikators	Formula indikatora apakšējas robežvērtības aprēķināšanai		Indikatora skaitliskās vērtības turpmākais samazinājums var novest pie maksātnespējas	Indikators	Formula indikatora apakšējas robežvērtības aprēķināšanai		Indikatora skaitliskās vērtības turpmākais palielinājums var novest pie maksātnespējas. Tas aprēķināšanas procesā jāievēro finanšu sviras efekts un likumdošanas aktu specifika.
	Pašu kapitāla rentabilitāte	$RZ_{pkr} = (PM + AL_{ist})/P_{pk}$			Aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficients	$RZ_{apk} = \min[RZ_{apk}^1; RZ_{apk}^2; RZ_{apk}^3] \geq 0$ $RZ_{apk}^1 = P_{al}/P_{pk}$ $RZ_{apk}^2 = RA_{pkr}/((1 - PNL) * (AKR - PML_{vid}))$	P_{pk} - pašu kapitāla pietiekamības līmenis, Ls; P_{al} - aizņemto līdzekļu pietiekamības līmenis, Ls; RZ_{apk} - aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības apakšējā robežvērtība.	
	Aktīvu rentabilitāte	$RZ_{akr} = PM/AL$					RZ_{pkr}^3 - aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficienta apakšējā robežvērtība, ievērojot likumdošanas aktu specifiku. AKR - aktīvu rentabilitātes koeficients (peļņas pirms procentiem un nodokļiem attiecība pret aktīvu vidējo vērtību), %. PML_{vid} - procentu par aizņemto kapitālu vidēja likme, %.	
	Komerציālā rentabilitāte	$RZ_{imr} = (PM + AL_{ist})/IZD$					RZ_{akr} - aktīvu rentabilitātes apakšējā robežvērtība. IZD - uzņēmuma izdevumi, Ls; RZ_{imr} - komerciālās rentabilitātes apakšēja robežvērtība.	
	Procentu maksājumu seguma koeficients	$PZ_{pms} = 1$					PZ_{pms} - procentu maksājumu seguma koeficienta apakšējā robežvērtība.	

1.tabulas turpinājums

Finansiālās stabilitātes raksturlielums pēc I indikatora	Starp I indikatora skaitlisko vērtību un finansiālās stabilitātes līmeni pastāv tieša saikne				Starp I indikatora skaitlisko vērtību un finansiālās stabilitātes līmeni pastāv apgriezti proporcionāla saikne				
	Aprēķins indikatora augšējās robežvērtības noteikšanai un indikatora pietiekamības līmeņa noteikšanai		Apzīmējumi	Paskaidrojumi	Aprēķins indikatora augšējās robežvērtības noteikšanai un indikatora pietiekamības līmeņa noteikšanai		Apzīmējumi	Paskaidrojumi	
Augšējā robežvērtība	Radītājs	Korelācijas saikne ar finansiālās stabilitātes indikatoriem	Augšējās robežvērtības noteikšana	L-pašreizējās likviditātes koeficients; SAK - aizņemtā kapitāla un aktīvu attiecības koeficients. Izpērt savstarpējo saikni starp tiem un likviditāti, kā arī aizņemtā kapitāla attiecības pret uzņēmuma aktīviem koeficientu. Indikatora skaitliskās vērtības turpmākais palielinājums var novest pie maksātnespējas	Radītājs	Korelācijas saikne ar finansiālās stabilitātes indikatoriem	Augšējās robežvērtības noteikšana	RA_{apk} - aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficienta augšējā robežvērtība; FS_{tr-}^{pk} - pašu kapitāla rentabilitātes trūkums, %. PNL_{-} - uzņēmuma ienākuma nodokļa likme, decimālskaitlis; AKR - aktīvu rentabilitāte; PML_{vid-} - procentu par aizņemto kapitālu vidēja likme, %;	Indikatora skaitliskās vērtības turpmākais samazinājums var novest pie maksātnespējas. Jāizanalizē finanšu sviras diferenciālis. Gadījumā, ja tas ir pozitīvs, jāmeklē šā koeficienta minimāli pieļaujamā robežvērtība. Gadījumā, ja tas ir negatīvs, minēto koeficientu var samazināt līdz nullei
		likviditāte	Cieša pozitīva			Nav	likviditāte		
	Cieša negatīva		Regresijas vienādojums pie nosacījuma $L \geq 1$		Cieša negatīva	Nav augšējās robežvērtības			
	Nav		Nav augšējās robežvērtības		Nav	Nav augšējās robežvērtības			
	Aizņemtā kapitāla un aktīvu attiecības koeficients	Cieša pozitīva	Regresijas vienādojums pie nosacījuma ka $SAK < 0.5$		Aizņemtā kapitāla un aktīvu attiecības koeficients	Cieša pozitīva	$RA_{apk} = FS_{tr-}^{pk} / ((1 - PNL) * (AKR - PML_{vid-}))$		
		Cieša negatīva	Nav augšējās robežvērtības			Cieša negatīva	Regresijas vienādojums pie nosacījuma ka $SAK < 0.5$		
		Nav	Nav			Nav	Nav		
	I indikatora faktiskais pietiekamības līmenis	$Pf_i = (IND_i / RZ_i) * 100\%$			Pf_i - I-ta indikatora vērtības faktiskās pietiekamības līmenis IND_i - I-ta indikatora faktiskā vērtība RZ_i - I-ta indikatora apakšējā robežvērtība	Aprēķināms procentos. I indikatora minimāli pieļaujamās pietiekamības līmenis ir 100%	$Pf_i = (RZ_i / IND_i) * 100\%$		

1.tabulas turpinājums

Finansiālās stabilitātes raksturlielums pēc <i>l</i> indikatora	Starp <i>l</i> indikatora skaitlisko vērtību un finansiālās stabilitātes līmeni pastāv tieša saikne			Starp <i>l</i> indikatora skaitlisko vērtību un finansiālās stabilitātes līmeni pastāv apgriezti proporcionāla saikne		
	Aprēķins rezerves, trūkuma, pārmēra un apgabala noteikšanai	Apzīmējums	Paskaidrojumi	Aprēķins rezerves, trūkuma, pārmēra un apgabala noteikšanai	Apzīmējums	Paskaidrojumi
Finansiālās stabilitātes rezerve pēc <i>l</i> indikatora	$FS_{rez}^l = Pf_l - 100\%$	FS_{rez}^l - finansiālās stabilitātes rezerve pēc <i>l</i> -tā indikatora	Aprēķināms procentos. Aprēķināms tikai gadījumos, kad <i>l</i> indikatora faktiskais pietiekamības līmenis pārsniedz 100%	$FS_{rez}^l = 100\% - Pf_l$	FS_{rez}^l - finansiālās stabilitātes rezerve pēc <i>l</i> -tā indikatora	Aprēķināms procentos. Aprēķināms tikai gadījumos, kad <i>l</i> indikatora faktiskais pietiekamības līmenis pārsniedz 100%
Finansiālās stabilitātes trūkums pēc <i>l</i> indikatora	$FS_{tr}^l = 100\% - Pf_l$	Pf_l - <i>l</i> -tā indikatora vērtības faktiskās pietiekamības līmenis FS_{tr}^l - Finansiālās stabilitātes trūkums pēc <i>l</i> indikatora	Aprēķināms procentos. Aprēķināms tikai gadījumos, kad <i>l</i> indikatora faktiskais pietiekamības līmenis ir zemāks par 100%. Nozīme nepieciešamību paaugstināt indikatora skaitlisko vērtību.	$FS_{tr}^l = Pf_l - 100\%$	Pf_l - <i>l</i> -tā indikatora vērtības faktiskās pietiekamības līmenis FS_{tr}^l - finansiālās stabilitātes trūkums pēc <i>l</i> indikatora	Aprēķināms procentos. Aprēķināms tikai gadījumos, kad <i>l</i> indikatora faktiskais pietiekamības līmenis ir zemāks par 100%. Nozīme nepieciešamību pazemināt indikatora skaitlisko vērtību.
Finansiālās stabilitātes pārmērs pēc <i>l</i> indikatora	$FS_{par}^l = (Pf_l - RA_l) / RA_l$	FS_{par}^l - finansiālās stabilitātes pārmērs pēc <i>l</i> indikatora; RA_l - <i>l</i> -tā indikatora augšējā robežvērtība	Aprēķināms procentos. Aprēķināms tikai gadījumos, kad <i>l</i> indikatora faktiskā vērtība pārsniedz augšējo robežu. Nozīme nepieciešamību pazemināt indikatora skaitlisko vērtību.	$FS_{par}^l = (Pf_l - RA_l) / RA_l$	FS_{par}^l - finansiālās stabilitātes pārmērs pēc <i>l</i> indikatora; RA_l - <i>l</i> -tā indikatora augšējā robežvērtība	Aprēķināms procentos. Aprēķināms tikai gadījumos, kad <i>l</i> indikatora faktiskā vērtība ir zemāka par augšējo robežu. Nozīme nepieciešamību paaugstināt indikatora skaitlisko vērtību.
Finansiālās stabilitātes apgabals pēc <i>l</i> indikatora	$FS_{apg}^l = RA_l - RZ_l$	FS_{apg}^l - finansiālās stabilitātes apgabals pēc <i>l</i> -tā indikatora; RZ_l - <i>l</i> -tā indikatora apakšējā robežvērtība.	Atspoguļo finansiālās stabilitātes indikatoru pieļaujamo skaitlisko vērtību apgabalu	$FS_{apg}^l = RZ_l - RA_l$	FS_{apg}^l - finansiālās stabilitātes apgabals pēc <i>l</i> -tā indikatora; RZ_l - <i>l</i> -tā indikatora apakšējā robežvērtība.	Atspoguļo finansiālās stabilitātes indikatoru pieļaujamo skaitlisko vērtību apgabalu

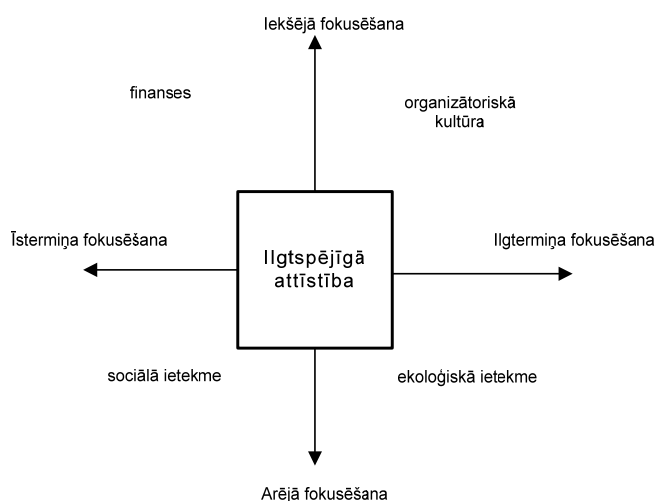
3. FINANSIĀLĀS STABILITĀTES IEGULDĪJUMS UZŅĒMUMA ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS NODROŠINĀŠANĀ

Daļai ir 17 lappuses, 2 tabulas, 2 attēli un 5 formulas.

Uzņēmumi visā pasaulē apzinās ilgtspējīgas attīstības koncepcijas aktualitāti. Patlaban salīdzinājumā ar laiku pirms pieciem gadiem vismaz 90% dažādu līmeņu vadītāju veltī vairāk pūļu, lai sociālos, ekoloģiskos un ekonomiskos aspektus ietvertu komercdarbības attīstības stratēģijā (Business in Society Gateway, 2007).

Ilgspējīga attīstība ir izmaiņu process, kurā resursu ekspluatācija, investīciju virzība, zinātniski tehniskās attīstības orientācija un institucionālās izmaiņas ir savstarpēji saņķotas un nostiprina uzņēmuma pašreizējo un nākotnes potenciālu (Šeršņjova, 1999).

Autore savā pētījumā par pamatu ņēma vienu no pēdējiem ilgtspējīgas attīstības modeļiem (sk. 4. att.), ņemot vērā ārējās un iekšējās vides ietekmes faktorus, ir ietvertas četras ilgtspējīgas attīstības dimensijas (pamatus): finanšu, sociālā, organizatoriskā, ekoloģiskā.

4. att. Korporatīvās ilgtspējīgas attīstības modelis (Aras&Crowther, 2007)

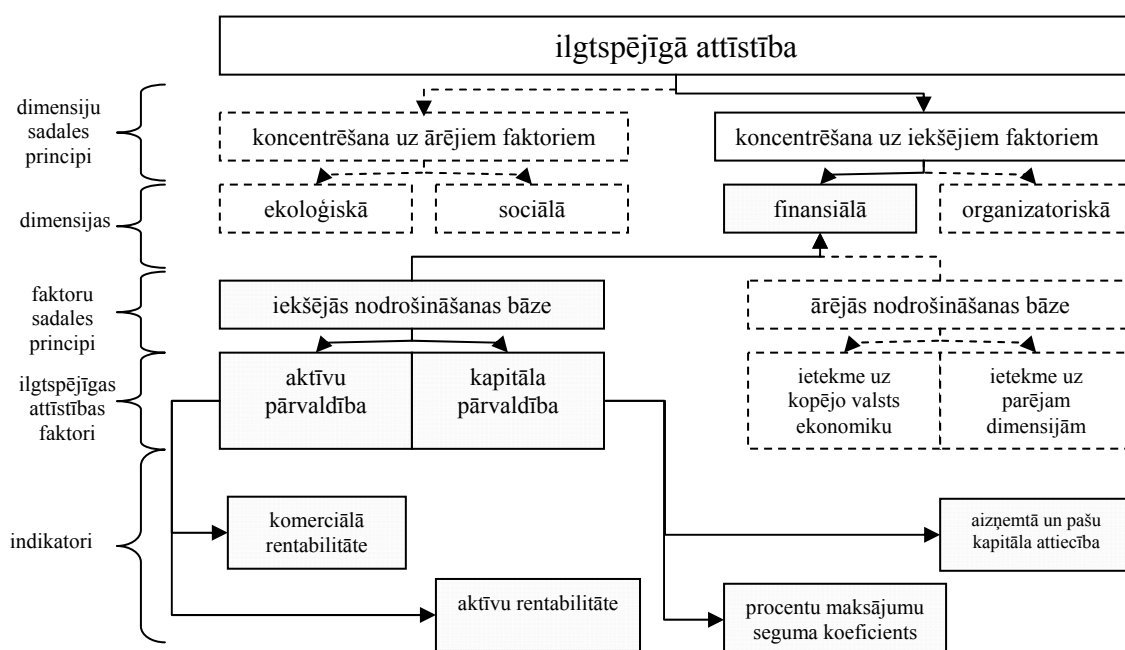
Mūsdienu komercdarbības vide dinamiski mainās, veidojas disharmoniskas situācijas un nenoteiktība uzņēmuma iekšējā vidē, tā kļūst nestabila un grūti prognozējama. Tas norāda uz iepriekš minēto dimensiju neviennozīmīgo ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā. Ilgtspējīga attīstība praktiski pamatojas uz rezultātu, kas veidojas sarežģītos apstākļos, jo reālā dzīvē veidojas situācijas, kad ne visi faktori ir pieejami pietiekamā kvalitātē un ir nepieciešams iztrūkstošo dimensiju kompensēt ar citu.

Promocijas darba autore uzskata, ka visas ilgtspējas dimensijas ir svarīgas un uzņēmumā notiekošie procesi, sākot ar vienkāršiem un ikdienišķiem un beidzot ar stratēģiskiem un sarežģītiem, nosaka ilgtspējīgas attīstības iespējas. Tās liecina par konkrētu spēku un resursu sabalansētību, kas ļauj sistēmai izturēt ārējo spēku ietekmi

vai iekšējo spēku pretdarbību. Ilgtspējīga attīstība pamatojas uz izpratni un spēju ilgtspējīgas attīstības dimensiju struktūrelementus lietot visās uzņēmuma apakšsistēmās: vadības sistēmā, funkciju sistēmā un resursu sistēmā. Līdz ar to sistēmas kopējā efektivitāte ir atkarīga no noteiktas harmonijas starp sistēmas elementiem un dinamiskā līdzsvara stāvokļa.

Par vienu no svarīgākajiem soļiem, kas vērsts uz ilgtspējīgas attīstības sistēmas dimensiju harmoniskās mijiedarbības problēmas risināšanu, šā darba autore uzskata harmoniskas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas kvantitatīva modeļa izstrādi. Lai novērtētu finanšu dimensijas ieguldījumu ilgtspējībā, autore izmanto indikatorus, kas iekļauti Starptautiskā Valūtas Fonda piedāvātā finansiālās stabilitātes analīzes metodoloģijā.

Tā kā uzņēmuma ilgtspējīgu attīstību nosaka ārējās un iekšējās vides faktori, kā arī uzņēmuma darbības procesu rezultāti, tad ilgtspējīgas attīstības modelis veidojas no pakārtotiem līmeņiem, kuros ietvertas ilgtspējīgas attīstības dimensijas un to elementi. Ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas harmonisko struktūrmodeļi (ar detalizētu finansiālās dimensijas aprakstu) var attēlot šādi:

5. att. Ilgtspējīgas attīstības elementi tās harmoniskā struktūrmodeļa ietvaros

Shēmā 5. attēlā ir parādīts:

1. Četras ilgtspējīgas attīstības dimensijas un to sadales princips;
2. Ilgtspējīgas attīstības faktori finansiālās dimensijas ietvaros un to sadales princips;
3. Stabilitātes indikatori, kas nosaka minētos faktoros.

Jāuzsver, ka finansiālās stabilitātes faktori un indikatori šajā modelī sadalīti atbilstoši turpmāk izklāstītajai pieejai.

Finansiālo stabilitāti (kā vienu no ilgtspējīgas attīstības četrām dimensijām) var nodrošināt, uzņēmumā efektīvi pārvaldot aktīvus un kapitālu (sk. 5. att.) Tāpēc šā

darba autore finansiālās stabilitātes faktoros un indikatoros sadalīja divās grupās. Pirmajā grupā ir raksturlielumi, kas raksturo aktīvu pārvaldības efektivitāti, un tie ir – aktīvu rentabilitāte un komerciālā rentabilitāte. Otrajai grupai pieder raksturlielumi, kas raksturo kapitāla pārvaldības efektivitāti, un tie ir – aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficients un procentu maksājumu seguma koeficientu.

Lai nodrošinātu struktūrmodeļa simetrijas principu autore neiekļāva tajā pašu kapitāla rentabilitātes koeficientu.

Šā modeļa pielietojums praksē paredz kvantitatīvus aprēķinus, kur katram faktoram un atbilstoši indikatoram jāiegūst kvantitatīva vērtība. Tomēr te rodas problēma, kas saistīta ar ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas modeļa dimensiju, faktoru un indikatoru svarīguma pakāpes vērtības noteikšanu. Finanšu jautājumiem veltītajā literatūrā finansiālās stabilitātes indikatoru svarīguma pakāpes vērtības lielākoties nav noteiktas. Turpretī praksē tos aprēķina, pamatojoties uz ekspertu pieeju, kā dēļ viņu vērtējums izrādās diezgan subjektīvs, jo atkarīgs no analītiķu kompetences, pieredzes, interesēm u.tml.

Svarīgi ir atrast universālu svarīguma pakāpes sadales metodi starp dažādiem faktoriem, kas nodrošina ilgtspējīgu attīstību. Šim nolūkam autore piedāvā izmantot trinitārisma teoriju, kas pēti harmonijas principus.

Harmonijas un harmoniskās attīstības koncepcijai ir sena vēsture, taču īpašu nozīmi tā iegūst mūsdienās. Harmonijas koncepcijas pamats ir „zelta griezuma” (vācu val. – goldener Schnitt, angļu val. – golden section) jēdziens, ko 1835. gadā ieviesa vācu matemātiķis M. Oms (1792–1872). Zelta griezums (arī zelta šķēlums, zelta proporcija) ir nepārtraukta lieluma sadale divās daļās tādās proporcijās, ka mazākā daļa attiecas pret lielāko kā lielākā – pret visu lielumu.

XX gadsimta otrajā pusē tika veikti izcili atklājumi, kas pamatojas uz harmonijas principu (kvazikristāli, fullerēni (arī bakijbumbas), sistēmu struktūras harmonijas likums, spirālo biosimetriju pārveidošanas likums, „zelta gēnu matricas” (*genetic matrices*) u.tjpr.) (Stahovs, 2010). Jāuzsver, ka minēto koncepciju praktiski lieto arī finanšu jautājumu pētījumos (Krjučkova, 2009; Pitelinskijs, 2009; Aniskins, 2010; Ivanus, 2005; Semiglazovs, 2009).

Šis pētījums finansiālās stabilitātes kontekstā pamatojas uz ilgtspējīgu attīstību nodrošinošās sistēmas struktūrelementu salīdzinājumu un to nozīmīguma sadalījumu atbilstoši harmonijas principam (zelta griezuma likums – 0,62/0,38).

Veidojot ilgtspējīgas attīstības harmonisko struktūrmodeļi, šā darba autore ir pamatojusies uz šādiem pieņēmumiem un principiem:

1. Iekšējo faktoru nozīmīgums ir lielāks nekā ārējo, jo uzņēmums spēj tos aktīvi ietekmēt, adaptējoties ārējiem apstākļiem. No tā izriet, ka iekšējo faktoru svarīguma pakāpes vērtība ir augstāka par ārējo faktoru svarīguma vērtību;
2. Kapitālistiskās ekonomiskās sistēmas ietvaros, finanšu dimensija ir nozīmīgāka par organizatorisko. Organizatoriskā potenciāla prioritāte pār finanšu turpmāk, ilgtermiņa perspektīvā, varētu mainīt sabiedrības organizācijas formu (no kapitālisma uz sociālismu un otrādi vai uz citu sabiedrības organizācijas formu). Vēl jo vairāk – organizatoriskās kultūras ietekme uz uzņēmuma darbības efektivitāti ir daudzu mūsdienu pētījumu centrā (tādi autori, kā, piemēram, V. Ouči (William Ouchi), D. Bārnijs (J. Barney), kuri ir menedžmenta japāņu

modeļa piekritēji). Tomēr, lietojot šādu pieeju, svarīgs faktors ir finanšu bāze, lai radītu, piemēram, efektīvu motivācijas sistēmu, garantijas algotam darbam mūža garumā utt. (Linder, 2008; Lazareva, 2008);

3. Uzņēmuma finansiālās stabilitātes iekšējas nodrošināšanas bāze ir saistīta ar mazāku risku kā ārējās nodrošināšanas izmantošana, it īpaši globālās finanšu krīzes apstākļos;
4. Aktīvu pārvaldībai ir lielāka nozīme (un svarīgums modelī) salīdzinājumā ar kapitāla pārvaldību, jo: efektīva aktīvu pārvaldība nodrošina atbilstošu atdevi attiecībā pret kapitālu (saskaņā ar korporatīvo finanšu principiem (investēšanas princips)) (Damodaran, 2003); efektīva aktīvu pārvaldība spēj kompensēt kapitāla neracionālās struktūras izmantošanas sekas;
5. Procentu maksājumu seguma koeficients ir nozīmīgāks kā aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficients, jo tas atspoguļo: uzņēmuma spēju apmaksāt aizņemtā kapitāla izmantošanu; iespēju piesaistīt ārējo avotu līdzekļus pat tādā gadījumā, ja kapitāla struktūrā piesaistīto finansējuma daļa ir pietiekami augsta;
6. Saskaņā ar korporatīvo finanšu principiem (investēšanas princips) nav svarīgi, no kādiem avotiem (no pašu vai aizņemtajiem līdzekļiem) finansē komercdarbību, ir svarīgi, lai palielinātos kapitāla vērtība. (Damodaran, 2003) Tātad procentu maksājumu seguma koeficients ir svarīgāks par aizņemto līdzekļu attiecību pret pašu līdzekļiem, jo lielākā mērā atspoguļo uzņēmuma spēju nodrošināt pašu kapitāla pieaugumu, izmantojot aizņemtus līdzekļus;
7. Komerciālās rentabilitātes raksturlielums ir indikators, kas raksturo gan uzņēmuma cenu politiku, gan tā spēju kontrolēt izmaksas. Šo faktoru ir diezgan viegli pārvaldīt. Tāpēc tā nozīmīgumu var uzskatīt par lielāku salīdzinājumā ar aktīvu rentabilitāti un līdz ar to ar aktīvu apriti, kas atspoguļo, cik efektīva ir aktīvu struktūras pārvaldība.

Lai praksē apliecinātu struktūrelementu minēto sadalījumu atbilstoši to nozīmīgumam, šā darba autore veica fokusētu interviju ar 10 vadītājiem, kuri strādā Latvijas pakalpojumu jomas uzņēmumos. Aptaujas rezultāti kopumā apstiprina iepriekš piedāvāto ilgtspējīgās attīstības struktūrelementu nozīmīguma iedalījumu.

Ilgtspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa elementu svarīguma pakāpes sadale saskaņā ar zelta griezuma likumu ir atspoguļota 2. tabulā.

2. tabula

Ilgspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa elementu svarīguma pakāpes sadale saskaņā ar zelta griezuma likumu

a^i_0	ilgtspējīga attīstība (a^1_0)								
$Sv_{a^i_0}$	1								
a^i_1	koncentrēšana uz ārējiem faktoriem (a^1_1)			koncentrēšana uz iekšējiem faktoriem (a^2_1)					
$Sv_{a^i_1}$	0.38			0.62					
a^i_2	sociāla (a^1_2)	ekoloģiskā (a^2_2)	organizatoriskā (a^3_2)	finanšu (a^4_2)					
$Sv_{a^i_2}$	0.14	0.24	0.24	0.38					
a^i_3				ārējas nodrošināšanas bāze (a^7_3)		iekšējas nodrošināšanas bāze (a^8_3)			
$Sv_{a^i_3}$				0.14		0.24			
a^i_4				ietekmē uz kopējo valsts ekonomiku (a^{13}_4)	ietekme uz parējām dimensijām (a^{14}_4)	kapitāla vadība (a^{15}_4)		aktīvu vadība (a^{16}_4)	
$Sv_{a^i_4}$				0.05	0.09	0.08		0.16	
a^i_5						aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecība (a^{29}_5)	procentu maksājumu segšanas koeficients (a^{30}_5)	aktīvu rentabilitāte (a^{31}_5)	komerciālā rentabilitāte (a^{32}_5)
$Sv_{a^i_5}$						0.03	0.05	0.06	0.10

Harmonijas principu lietojot uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības teorijas ietvaros, šā darba autore ieguvusi šādu kvantitatīvo modeli, kas nosaka finansiālās stabilitātes ieguldījumu uzņēmuma ilgtspējīgā attīstībā:

$$R_{a_j^i} = (Sv_{a_j^i} * Pf_{a_j^i} / \sum_{i=1}^{2^j} Sv_{a_j^i} * Pf_{a_j^i}) * 100, \quad (1)$$

$$Sv_{a_j^i} = \begin{cases} x * Sv_{a_{j-1}^{(i+1)/2}}, & i = (1,3,5,7, \dots, 31) \\ (1-x) * Sv_{a_{j-1}^{i/2}}, & i = (2,4,6, \dots, 32) \end{cases}, \quad (2)$$

kur

x - konstante, $x=0.38$;

$R_{a_j^i}$ – modeļa a_j^i struktūrelementa ieguldījums ilgtspējīgā attīstībā, %; $\sum_{i=1}^{2^j} R_{a_j^i} = 100\%$

$Sv_{a_j^i}$ – modeļa a_j^i struktūrelementa svarīguma pakāpe; $\sum_{i=1}^{2^j} Sv_{a_j^i} = 1$

$Pf_{a_j^i}$ – a_j^i indikatora pietiekamības līmenis, %, ja indikatora pietiekamības faktiskais līmenis ir mazāks par 0 (nulli) vai arī tiecas sasniegt negatīvu bezgalību, aprēķinos par analizējamā elementa ieguldījumu uzņēmuma ilgtspējīgā attīstībā nosacīti jāuzskata, ka $Pf_{a_j^i} = 0$;

j – ilgtspējīgas attīstības harmoniskā struktūrmodeļa līmenis, $j=(0,1\dots 5)$;

i – modeļa j līmeņa struktūrelementa kārtas numurs, $i=(1, 2, 4 \dots 2^j)$;

a_j^i – modeļa j līmeņa i struktūrelements.

Šā pētījuma kontekstā finansiālās stabilitātes teorētiskā ieguldījuma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā aprēķins (vai citiem vārdiem sakot, finanšu dimensijas nozīme ilgtspējībā) tika veikts, pamatojoties uz uzņēmuma attīstības optimistisko scenāriju. Ar optimistisko scenāriju šajā darbā domāta situācija, kad ilgtspējīgas attīstības visi pārējie struktūrelementi (organizatoriskais, sociālais un ekoloģiskais) atrodas tādā stāvoklī, kas uzņēmumam nodrošina iespēju veikt savas funkcijas un saglabāt savas īpašības, neņemot vērā ārējo un iekšējo spēku ietekmi ($Pf_{a_j^i} = 1$).

Pēc veiktajiem aprēķiniem par finansiālās stabilitātes ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai izvēlētajā scenārijā iegūtas šādas vērtības: finanšu dimensijas iekšējās nodrošināšanas bāzes struktūrelementa teorētiskais ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā ir 24%, finanšu dimensijas teorētiskais ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā ir 38%.

4. UZŅĒMUMA FINANSIĀLĀS STABILITĀTES PĀRVALDĪBAS MEHĀNISMA IZSTRĀDE

Daļai ir 37 lappuses, 11 tabulas, 6 attēli un 13 formulas.

Izstrādājot finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānismu, jāklasificē divi tā veidi.

Preventīvais pārvaldības mehānisms paredz tādu pārvaldību, kas vērsta uz pastāvīgas finansiālās stabilitātes līmeņa kontroli un tās zaudēšanas vai mazināšanas

novēršanu laikā. Pārvaldības preventīvā metode jālieto gadījumos, kad: finansiālās stabilitātes faktiskais ieguldījums ilgtermiņā attīstības nodrošināšanā (I_{a_j}) pārsniedz teorētisko ($I_{a_j} > It_{a_j}$), tas ir, uzņēmumam ir potenciāls līdzsvara stāvokļa saglabāšanai un ilgtermiņā attīstībai; finansiālās stabilitātes faktiskais ieguldījums ilgtermiņā attīstības nodrošināšanā ir vienāds ar teorētisko ($I_{a_j} = It_{a_j}$), tas ir, uzņēmums ir spējīgs saglabāt līdzsvaru un stabilitāti, taču tam nav potenciāla attīstībai, pamatojoties uz iekšējām iespējām. Šīs pārvaldības metodes pamats ir faktoru analīze ar mērķi izstrādāt preventīvu rakstura pasākumus situācijā, kad, piemēram, vajag pazemināt riskus vai konkrētu faktoru ietekmi uz saimnieciskās darbības rezultātiem.

Pretrīzes pārvaldības mehānisms ir metožu un procedūru lietošanas process, kas vērsts uz uzņēmuma finansiāli saimnieciskās darbības sociāli ekonomisko atveseļošanu, tādu apstākļu veidošanu un attīstīšanu, kuri sekmē izkļūšanu no krīzes situācijas. Atšķirībā no preventīvās pārvaldības metodes pretrīzes pārvaldības metode ir aktuāla tajos gadījumos, kad uzņēmums jau ir zaudējis finansiālo stabilitāti un radusies vajadzība noteikt bankrota iespēju un izstrādāt pasākumus tā novēršanai. Citiem vārdiem sakot, pretrīzes metodi lieto, kad finansiālais stabilitātes faktiskais ieguldījums ilgtermiņā attīstības nodrošināšanā ir zemāks par teorētisko ($I_{a_j} < It_{a_j}$), tas ir, uzņēmums, izmantojot savas iekšējās iespējas, nav spējīgs izturēt ārējo un iekšējo spēku iedarbību, kā arī attīstīties. Šādā situācijā uzņēmuma perspektīvo izaugsmi un stabilitāti var nodrošināt vienīgi tad, ja to ļoti labvēlīgi ietekmē finansiālās stabilitātes ārējie faktori, kā arī uzņēmuma organizatoriskais, sociālais un ekoloģiskais potenciāls. Šīs metodes pamats ir maksātspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšana ar mērķi noteikt to grūtību pakāpi, kas radusies zemas finansiālās stabilitātes dēļ. Prognozēšana turpmāk jāpapildina ar faktoru analīzi.

Kā var secināt no literatūras analīzes, pastāv daudz maksātspējas analīzes un bankrota prognozēšanas metožu. Tāpēc rodas jautājums, kuri no tiem ir visefektīvākie un visnozīmīgākie, analizējot konkrēta uzņēmuma maksātspēju un bankrota iestāšanās iespējamību. Lai izstrādātu priekšlikumus, pēc kuriem izvēlēties optimālākās maksātspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas metodes Latvijas pakalpojumu jomas uzņēmumiem, autore uzskata, ka nepieciešams izstrādāt to **metožu un modeļu klasifikāciju**, kuras aplūkotās zinātniskajā literatūrā. Šāda klasifikācija turpmāk ļaus noteikt katras aplūkotās metodes prioritātes līmeni. Šā darba autore piedāvā maksātspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas metodes un modeļus klasificēt pēc šādām pazīmēm un pazīmju raksturlielumiem:

1. Tās informācijas ticamība, pamatojoties uz kuru izstrādāti modeļi: informācijas aktualitāte, kas nepieciešama modeļa lietošanai; iespējas iegūt nepieciešamo informāciju; informācijas objektivitāte; sākotnējās informācijas avots: vēsturiskā statistika vai analizējamā uzņēmuma dati;
2. Modelī ietvertu faktoru nozīmīgums un daudzums: nozares specifika; uzņēmuma darbības specifika; intelektuālais kapitāls kā finansiālās stabilitātes faktors; likumu un citi normatīvo aktu specifika; situācija tirgū; modelī ietvertu faktoru skaits un to nozīmīgums; laika faktors;

3. Aprēķinu sarežģītība: analītiķa kompetence matemātikā; aprēķinu algoritma sarežģītība un iespējas kļūdīties; analītiķa kompetence komercdarbības procesos; analītiķa kompetence grāmatvedības uzskaitē; aprēķinu darbietilpība;
4. Rezultāta ticamība, pamatotība, derīgums, iespēja to lietot nākotnē: iespējas rezultātu izmantot, pieņemot vadības lēmumus; rezultāta matemātiskā precizitāte; iespējas maksātspēju novērtēt dinamikā; rezultāta precizitātes atkarība no ekspertu kvalifikācijas.

Modeļu un metožu klasificēšanu pēc pazīmēm var veikt, lietojot vidēji svērtu vērtējumu ballēs:

$$VS_{zy} = \frac{\sum_{x=1}^m (N_y^x * P_y^x)}{\sum_{x=1}^m P_y^x} \rightarrow max, \quad (3)$$

kur

VS_{zy} - z modeļa vidējās svērtais vērtējums pēc klasifikācijas pazīmes y;

z-modelis, $z=\{1,...,n\}$;

P_y^x - klasifikācija y-pazīmes x raksturlieluma prioritāte;

x- klasifikācijas y- pazīmes raksturlielums, $x=\{1,...,m\}$;

m- klasifikācijas y-pazīmes raksturlielumu skaits;

y -klasifikācijas pazīme, $y=\{1,...,4\}$;

N_y^x - y pazīmes x raksturlieluma balles novērtējums.

Modeļu un metožu klasificēšana pēc pazīmēm deva iespēju sadalīt maksātspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas metodes un modeļus atbilstoši analīzes mērķiem un esošajiem resursiem.

3. tabula

Maksātspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas metožu un modeļu sadalījums atbilstoši analīzes mērķiem un esošajiem resursiem

Analīzes mērķis	Nepieciešamo resursu apraksts	Atbilstošākās metodes
Sniegt maksimāli objektīvu vērtējumu, ņemot vērā maksimālu faktoru skaitu	Liels cilvēku resursu, laika un tehnoloģisko resursu daudzums	Analoģiju metode
Sniegt maksimāli objektīvu novērtējumu, ievērojot aktuālu finanšu informāciju	Pietiekams cilvēku un tehnoloģisko resursu daudzums, laika resursu daudz mazāk kā lietojot analoģiju metodi	Finanšu plūsmu metode
Iegūt objektīvākos rezultātus, pamatojoties uz aktuālas finanšu informācijas analīzi, un iespēju tos lietot finansiālā stāvokļa prognozēšanai	Iekšējā finanšu informācija, liels tehnoloģisko un laika resursu daudzums	Maksātspējas analīze konkrētajā periodā
Iegūt rezultātus, kas pilnīgāk atbilst konkrēta uzņēmuma specifikai un uzdevumiem	Iekšējā un ārējā finanšu informācija, pietiekams cilvēku resursu daudzums, eksperti ar atbilstošu kompetenci	Ekspertu metode
Ātra finansiālās stabilitātes līmeņa analīze, kurai nav nepieciešami padziļināti aprēķini	Diezgan neliels cilvēku, laika un tehnoloģisko resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija	Rentabilitātes analīze
Ātra finansiālās stabilitātes līmeņa analīze, kurai nav nepieciešami padziļināti aprēķini	Diezgan neliels cilvēku, laika un tehnoloģisko resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija	Bankrota koeficients
Iegūt ātru un viegli interpretējamu rezultātu	Diezgan neliels cilvēku, laika un tehnoloģisko resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija	Altmaņa koeficients
Iegūt ātru un viegli interpretējamu rezultātu	Diezgan neliels cilvēku, laika un tehnoloģisko resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija	Divu faktoru modelis
Iegūt ātru un viegli interpretējamu rezultātu	Diezgan neliels cilvēku, laika un tehnoloģisko resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija	Taflera koeficients
Iegūt maksimāli precīzu rezultātu uzņēmuma finansiālā stāvokļa prognozēšanai	Liels cilvēku, laika un informācijas resursu daudzums	D-aprēķins
Veikt uzņēmumu finansiālā stāvokļa līmeņa kvalitatīvu novērtējumu	Liels cilvēku, laika un informācijas resursu daudzums	A-aprēķins
Iegūt rezultātu, kas maksimāli atbilst uzņēmuma darba specifikai	Diezgan neliels cilvēku, laika un tehnoloģisko resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija, taču arī analoģiska ārējā informācija par nozari	Bankrota prognozēšana, ievērojot nozares specifiku
Iegūt ātru un viegli interpretējamu rezultātu	Diezgan neliels cilvēku, laika un informācijas resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija	R-modelis
Novērtēt konkrētu saistību apmaksas spēju	Pietiekams cilvēku un informācijas resursu daudzums. Nepieciešama tikai iekšējā finanšu informācija	Kredīta riska analīze

Modeļu un metožu vidējo svērto vērtējumu atbilstoši kādam klasifikācijas pazīmēm nepieciešams papildināt ar kopējas prioritātes aprēķinu. Atsevišķa modeļa novērtēšanai kopumā autore piedāvā aprēķināt **metožu un modeļu kopējas prioritātes koeficientu**, lietojot šādu formulu:

$$Pk_z = \frac{\sum_y (Vs_{z_y} / \sum_{z=1}^n Vs_{z_y})}{4}, \quad (4)$$

kur

Pk_z - z metodes vai modeļa kopējas prioritātes koeficients, $z=\{1,..n\}$;

n - metožu un modeļu skaits;

Vs_{z_y} - z modeļa vidējās svērtais vērtējums pēc klasifikācijas pazīmes y .

Maksātspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas konkrētās metodes vai modeļu efektivitāte ir atkarīga no apstākļiem, kādos to lieto. Iegūto rezultātu precizitāte ir atkarīga no analizējamās informācijas pilnības. Tomēr praksē ir grūti iedomāties tādu situāciju, kurā uzņēmuma rīcībā būtu absolūti pilnīga informācija, lai lietotu kādu konkrētu metodi vai modeli, tāpēc iegūtie rezultāti būs tikai varbūtēji. Tādēļ, lai iegūtu precīzākus rezultātus, uzņēmumi vienlaikus var lietot vairākas metodes vai modeļus. Tomēr tādā gadījumā rodas grūtības ar iegūto rezultātu interpretāciju.

Lietojot dažādas metodes un modeļus, tiks iegūti dažādi rezultāti. Kā saprast, kurš no tiem objektīvāk atspoguļo patieso situāciju? Šā iemesla dēļ autore piedāvā **kompleksu pieeju uzņēmuma maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai**, lietojot dažādas metodes vienlaikus atbilstoši to prioritātei. Šāda pieeja paredz to rezultātu normēšanu, kas iegūti maksātspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas procesā, lietojot vairākas metodes un modeļus.

Lai salīdzinātu rezultātus, kas pētījumā iegūti, pamatojoties uz dažādiem modeļiem, turpmāk dotās formulas palīdzību var iegūt normējamo vērtību:

$$Rn_z = \frac{Rf_z - Rl_z}{Rl_z - Rb_z}, \quad (5)$$

kur

Rn_z - modeļa z normētais rezultāts;

Rf_z - z -modeļa faktiskais rezultāts;

Rb_z - lielums, kas raksturo bankrota riska zonu;

Rl_z - lielums, kas raksturo finansiālās stabilitātes zonu.

Tātad, ievērojot metožu un modeļu prioritāti, **uzņēmuma finansiālās stabilitātes vidēji svērto līmeni** var aprēķināt, lietojot šādu formulu:

$$Fs_{vs} = \frac{\sum_{z=1}^n (Pk_z * Rn_z)}{\sum_{z=1}^n Pk_z}, \quad (6)$$

kur

Fs_{vs} - finansiālās stabilitātes vidējais svērtais līmenis;

Pk_z - z metodes vai modeļa kopējas prioritātes koeficients, $z=\{1,..n\}$.

Šā darba autore kompleksas pieejas maksāspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai rezultātu ticamību pārbaudīja šādi: lietoja četras dažādas maksāspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas modeļus. Katrā no tiem iegūtos rezultātus autore normēja. Pamatojoties uz normēšanu, tika aprēķināts vidēji svērtais rezultāts.

Kā bija pārbaudīts promocijas darba izstrādāšanas gaitā, uzņēmumu aktivitātes izmaiņas un kompleksas pieejas maksāspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai rezultāti atspoguļo tendenci pakalpojumu tirgū, kas liecina, ka piedāvātās kompleksās pieejas rezultāti ir objektīvi.

Šajā daļā autore arī piedāvā aplūkot **faktoru analīzi** no finansiālās stabilitātes vērtēšanas viedokļa. Saskaņā ar uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības harmonisko struktūrmodeli finansiālās stabilitātes faktoru analīzi jālieto šādi četri indikatori: komerciālā rentabilitāte; aktīvu rentabilitāte; aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecība; procentu maksājumu seguma koeficients.

Lai finansiālās stabilitātes pārvaldība būtu efektīva, līdz ar faktoru analīzi jāveic finansiālās stabilitātes **indikatoru jutīguma analīze**. Autore piedāvā finansiālās stabilitātes indikatoru jutīguma analīzi veikt ar elastības koeficienta palīdzību.

Elastības koeficientus var aprēķināt pēc formulas (7):

$$E_{F_i^r}^n = \frac{(I_{F_i^r}^{n-1} - I_{F_i^r}^n) / I_{F_i^r}^{n-1}}{(V_{F_i^r}^{n-1} - V_{F_i^r}^n) / V_{F_i^r}^{n-1}} \quad (7)$$

kur

$E_{F_i^r}^n$ - l indikatora elastīguma pēc r faktora koeficients (n gadā);

$I_{F_i^r}^n$ - l indikatora izmaiņas r faktora ietekmē (n-tā gadā), absolūts lielums;

$V_{F_i^r}^n$ - r faktora, ietekmējoša l indikatoru, vērtība, (n-tā gadā), absolūts lielums, $r=\{1,\dots,p\}$.

Finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānismam jābalstās uz tāda finansiālās stabilitātes indikatora līmeņa sasniegšanu, kas būtu pietiekams, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību ($Pf_i=100\%$). Šā darba autore uzskata, ka no finansiālās stabilitātes efektīvas pārvaldības viedokļa ir svarīgi ņemt vērā šādus noteikumus un nostādnes:

1. Uzņēmums var efektīvi ietekmēt tikai iekšējos faktorus;
2. Uzņēmumam pirmām kārtām jāoptimizē tās finansiālās stabilitātes indikatoru vērtības, kuru pietiekamības līmenis ir mazāks par 100 procentiem. Šāda optimizācija ir iespējama, mainot to faktoru vērtību, attiecībā pret kuriem minētie indikatori ir viselastīgākie;
3. Gadījumā, ja visu finansiālās stabilitātes indikatoru vērtības ir pietiekamas, uzņēmumu var uzskatīt par finansiāli stabili, tomēr tas var paaugstināt savu finansiālo stabilitāti, uzlabojot indikatoru vērtības, kuru pietiekamības līmenis ir vismazākais.

Faktora i ķēdes tempa pieauguma līmeni, kas nodrošina 100% l indikatora pietiekamību, var aprēķināt, lietojot formulu (8):

$$IN_{F_i^r} = \frac{(100 - Pf_l)}{E_{F_i^r}^n} \quad (8)$$

kur

$IN_{F_i^r}$ - nepieciešamais r faktora ķēdes tempa pieauguma izmaiņas līmenis, kas nodrošina l indikatora 100% pietiekamību, %;

Pf_l - l indikatora vērtības pietiekamības līmenis, %;

$E_{F_i^r}^n$ - l indikatora elastības koeficients pēc r faktora.

Piedāvātā **finansiālās stabilitātes analīzes un pārvaldības pieeja** nozīmē:

1. izstrādāt un definēt finansiālās stabilitātes raksturlielumu robežvērtības un to pietiekamības līmeņus, kā arī to noteikšanas metodes;
2. izstrādāt ilgtspējīgas attīstības elementu struktūras harmoniski kvantitatīvo modeli;
3. izstrādāt komplekso pieeju maksātnespējas analīzei un bankrotu iestāšanās iespējamības prognozēšanai kā antikrīzes instrumentu, kas pamatojas uz kritēriju normēšanas principiem;
4. izstrādāt finansiālās stabilitātes pārvaldības principus, kuri pamatojas uz to elastīgumu pēc ietekmējošiem faktoriem.

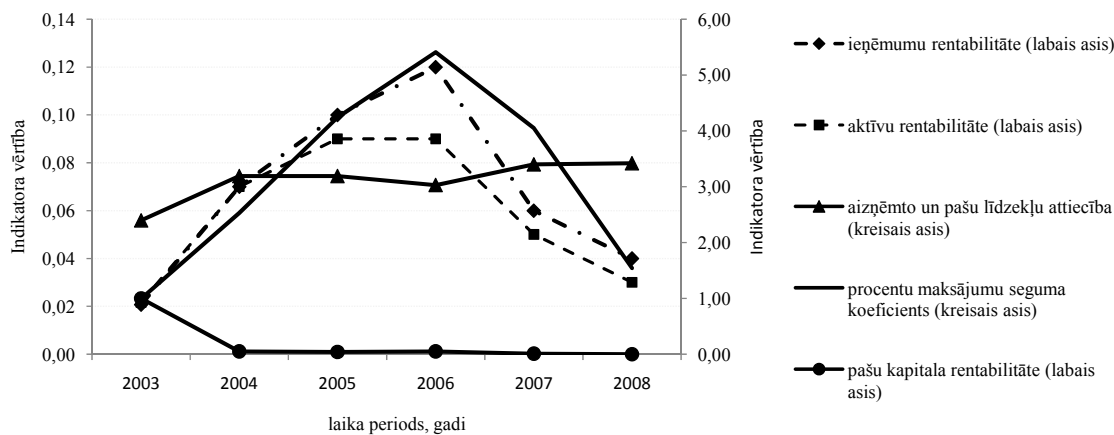
Tātad, izpētot uzņēmuma finansiālo stabilitāti ilgtspējīgas attīstības kontekstā un pamatojoties uz ilgtspējības (*sustainability*) struktūrelementu harmoniska sadalījuma principiem, šā darba autore piedāvā inovatīvu finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānismu, lai nodrošinātu uzņēmuma ilgtspējīgu attīstību.

5. LATVIJAS PAKALPOJUMU JOMAS UZŅĒMUMU FINANSIĀLĀS STABILITĀTES PRAKTISKĀ IZPĒTE

Daļai ir 21 lappuse, 8 tabulas, 11 attēli un 1 formula.

Izstrādāto pētījuma metožu praktiskajai aprobācijai un finansiālās stabilitātes pārvaldībai tika veikta Rīgas reģiona pakalpojumu jomas mazo un vidējo uzņēmumu vēsturisko 2003. – 2008. gada finanšu pārskatu analīze. Testējot izstrādātās pieejas un modeļus, izvēlētais vēsturisko datu periods 2003.-2008. gadi dod iespēju no šodienas skatu punkta saprast uzņēmumu bankrota cēloņus.

Autore veica Latvijas Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumu finanšu pārskatu analīzi un aprēķināja finansiālās stabilitātes indikatoru vērtības. Grafikā ir sniegti analīzes rezultāti (6.att).

6.att. Finansiālās stabilitātes indikatoru vērtību dinamika

Grafikā 6. attēlā redzams, ka finansiālās stabilitātes indikatoru vērtības aug līdz 2006. gadam, bet 2007. gadā vērojams krass kritums. Šā darba autore veica pakalpojumu tirgus analīzi izmantojot vēsturiskos datus laika posmā no 2003. gada līdz 2008. gadam un secināja, ka ietekmīgākā joma pakalpojumu nozarē bija darījumi ar nekustamo īpašumu. Savukārt darījumi ar nekustamo īpašumu ir nozīmīgākā pakalpojumu jomas sastāvdaļa, jo to uzņēmumu daļa, kas veic attiecīgas darbības, no visā nozarē reģistrētajiem pakalpojumiem veidoja ļoti būtisku daļu, proti, 2004. gadā – attiecīgi 43%, 2005. gadā – 46%, 2006. gadā – 47%, bet 2007. gadā jau – 49 procentus. Darījumu ar nekustamo īpašumu ieguldījums IKP četru gadu laikā vidēji bija 20% no kopējā pakalpojumu jomā strādājošo uzņēmumu ieguldījuma. Par finansiālās stabilitātes raksturlielumu samazināšanās noteicošo cēloni 2007. gadā autore uzskata pieprasījuma kritumu nekustamo īpašumu tirdzniecības jomā. Kā atspoguļots pārskatā par Latvijas 2007. gada nekustamā īpašuma tirgu, līdz minētā gada aprīlim bija vērojams būtisks nekustamā īpašuma cenu kāpums, kas vēlāk izraisīja krasu pieprasījuma kritumu – gada laikā tas pazeminājās par 20% salīdzinājumā ar 2006. gadu. Darījumu apjoms nekustamo īpašumu tirgū atbilst finansiālās stabilitātes raksturlielumu izmaiņu tendencēm..

Ar ko gan varētu būt saistīta uzņēmumu aktivitātes samazināšanās?

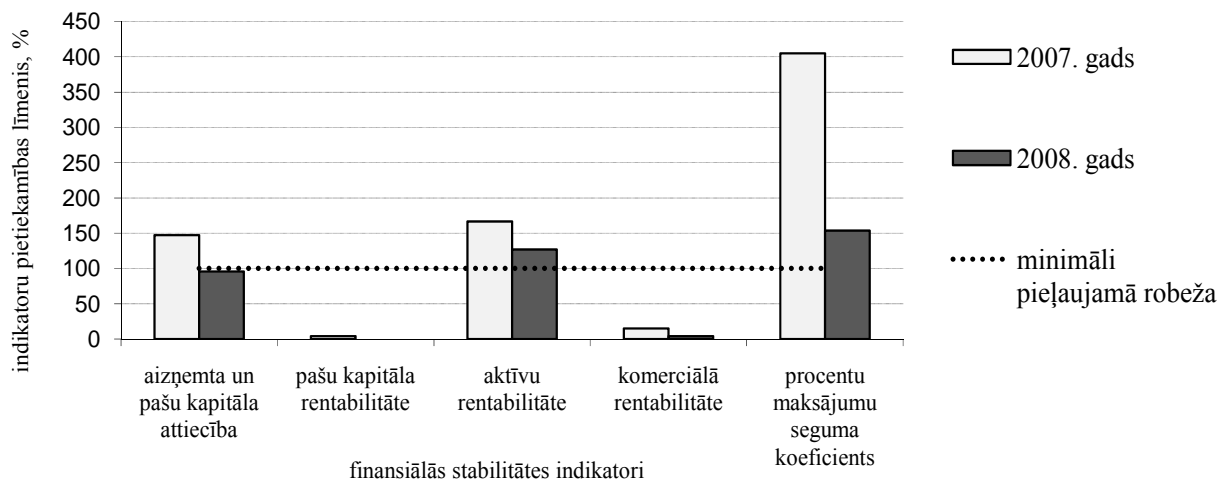
1. Latvijā par 10% samazinājās hipotekārā kreditēšanas apjoms, kā dēļ pazeminājās iedzīvotāju pirkspēja un attiecīgi arī pieprasījums pēc nekustamā īpašuma.
2. Ekonomisko lejupslīdi nekustamā īpašuma tirgū ietekmēja izmaiņas likumos un citos normatīvajos aktos: tika ieviesta obligāta pirmā iemaksa par kredītu; kredīta

saņemšanai obligāta bija jāuzrāda Valsts ieņēmumu dienesta izziņa par faktiskajiem ienākumiem; tika ierobežot spekulatīvo darījumu skaits.

3. Nekustamā īpašuma tirgu Latvijā ietekmēja arī ekonomiskā situācija pasaulē: lejupslīde ASV nekustamā īpašuma tirgū ietekmēja meitas uzņēmumus Latvijā; nelabvēlīgās valūtas kursu izmaiņas izraisīja kredītu procentu likmju pieaugumu.

Arī aizņemto līdzekļu un pašu kapitālu attiecības koeficienta vērtības atspoguļo tendences pakalpojumu tirgū, tai skaitā – nekustamā īpašuma tirgū. Saskaņā ar statistikas datiem katru gadu aug izsniegto hipotekāro kredītu skaits, bet vienlaikus palielinās arī pašu kapitāls. Tomēr minētā indikatora vērtības izmaiņu tendences liecina, ka uzņēmumu pašu kapitāla pieauguma temps ir zemāks par uzņēmumu aizņemtā kapitāla pieauguma tempu, kas var radīt uzņēmumu maksātspējas zaudēšanas risku un liecina par uzņēmumu pašu un aizņemto līdzekļu neefektīvu pārvaldes politiku.

Kā izriet no veiktā pētījuma, tad, lai nodrošinātu finansiālo stabilitāti un darbu minimāla bankrota riska apstākļos, 2007. gadā Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumos par 85% bija jāpaaugstina komerciālā rentabilitāte un par 96% – pašu kapitāla rentabilitāte. 2008. gadā šiem pašiem mērķiem uzņēmumiem komerciālā rentabilitāte bija jāpaaugstina vismaz par 96%, pašu kapitāla rentabilitāte – vismaz par 100%, bet aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficients bija jāsamazina vismaz par 4 procentiem.

7.att. Finansiālās stabilitātes indikatoru pietiekamības līmeni 2007. un 2008. gadā

Kopumā analīze liecina, ka analizējamā periodā finansiālās stabilitātes līmenis ir samazinājies būtiski. Taču konkrēti secinājumi un priekšlikumi par finansiālās stabilitātes pārvaldību izdarāmi tikai pēc tam, kad būs novērtēts finansiālās stabilitātes faktiskais ieguldījums uzņēmumu ilgtspējīgā attīstībā 2007. un 2008. gadā.

2007. un 2008. gada finansiālās stabilitātes indikatoru robežvērtību analīzes rezultāti atspoguļoti 4. tabulā.

4. tabula

2007. un 2008. gada finansiālās stabilitātes indikatoru robežvērtību analīzes rezultāti

Indikators (<i>l</i>)	Augšējā robežvērtība RA_l		Apakšējā robežvērtība RZ_l		Indikatoru vērtības pietiekamības līmenis, % Pf_l		Finansiālās stabilitātes trūkums vai pārmērs, % FS_{tr}^l FS_{rez}^l	
	gads:	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007
pašu kapitāla rentabilitāte (<i>PKR</i>)	nav	nav	5.9	4,38	4	0	-96	-100
aktīvu rentabilitāte (<i>AKR</i>)	nav	nav	0.03	0,03	166.67	127	66	27
komerciālā rentabilitāte (<i>IMR</i>)	nav	nav	0.398	0,91	15.09	4	-85	-96
aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecība (<i>APK</i>)	0	0	4.99	3,27	147.00	96	47	-4
procentu maksājumu seguma koeficients (<i>PMS</i>)	nav	nav	1	1	405.00	154	305	54

Uzņēmuma efektīvai darbībai nepietiek tikai ar finansiālās stabilitātes līmeņa novērtējumu. Nepieciešami instrumenti tās pārvaldībai. Kā jau minēts pētījuma teorētiskajā daļā, tad pastāv divas principiālas pieejas šādai pārvaldībai – pretkrīzes un preventīvā. Lai noteiktu, kuru no minētajiem instrumentiem attiecīgi 2007. un 2008. gadā lietojuši uzņēmumi, šā darba autore ir novērtējusi finansiālās stabilitātes faktisko ieguldījumu uzņēmumu harmoniskajā ilgtspējīgajā attīstībā.

Veiktais pētījums par 2007. gadu liecina, ka finansiālās stabilitātes faktiskais ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā, izmantojot uzņēmuma iekšējās iespējas, optimistiskā scenārija gadījumā ir 32.14%, kas ir par 34% augstāks kā teorētiskais. Tas nozīmē, ka 2007. gadā uzņēmumiem bija: potenciāls, kas pietiekams ne tikai līdzsvara stāvokļa saglabāšanai, bet arī ilgtspējīgai attīstībai; finansiālās stabilitātes rezerve, ko varēja izmantot, lai kompensētu ilgtspējīgas attīstības citu struktūrelementu nepietiekamību. Tāda kompensācija ir iespējama, finanšu resursus investējot ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas citos komponentos.

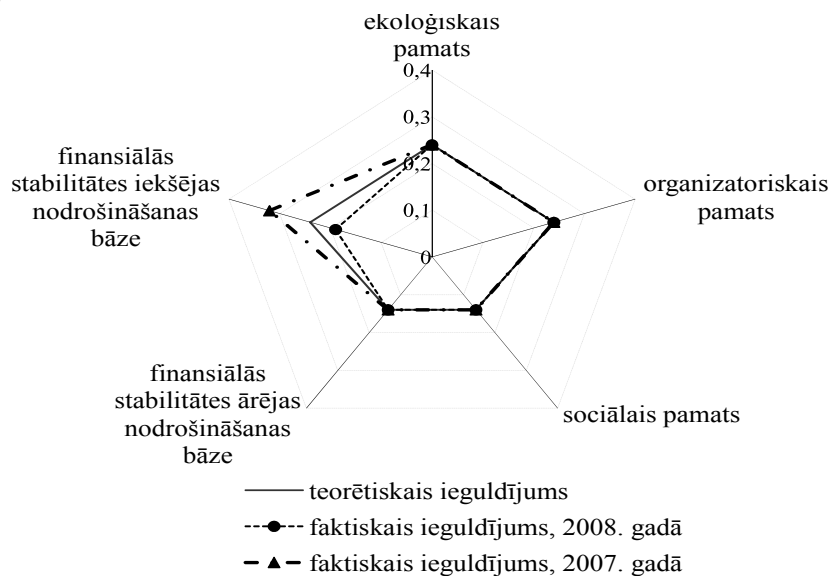
Veiktais pētījums par 2008. gadu liecina, ka finansiālās stabilitātes faktiskais ieguldījums 2008. gadā, izmantojot uzņēmuma iekšējās iespējas, optimistiskā scenārija gadījumā ir 19%, kas ir par 21% zemāks kā teorētiskais (24 procenti). Tas nozīmē, ka 2008. gadā uzņēmumiem nebija potenciāls, kas būtu pietiekams līdzsvara stāvokļa saglabāšanai un vēl jo vairāk – ilgtspējīgai attīstībai.

5. tabula

Finansiālās stabilitātes ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā

Laika periods	finansiālās stabilitātes teorētiskais ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā	finansiālās stabilitātes faktiskais ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā	finansiālās stabilitātes pārvaldībai nepieciešamā pieeja
2007. gads	24%	32%	preventīva
2008. gads	24%	19%	pretkrīzes

Visu struktūrelementu ieguldījums ilgtspējīgā attīstībā 2007. un 2008. gadā atspoguļots grafikā 8. attēlā.

8.att. Struktūrelementu ieguldījumi ilgtspējīgā attīstībā 2007. un 2008. gadā

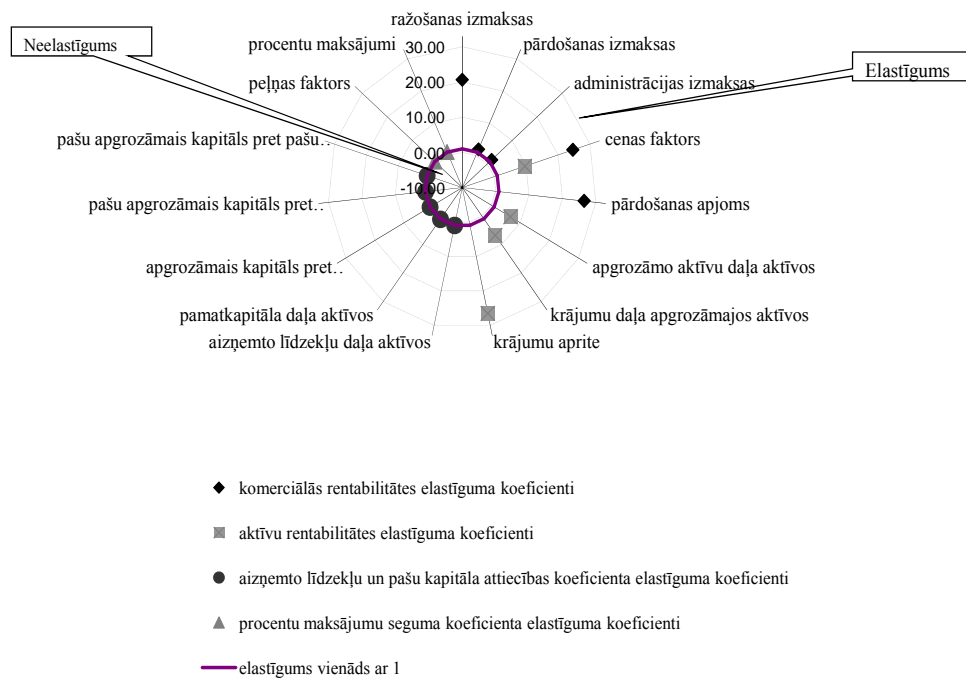
Kā liecina uzņēmumu finansiālās stabilitātes indikatoru vērtību salīdzinošā analīze un finansiālās stabilitātes ieguldījuma ilgtspējīgā attīstībā novērtēšana 2007. un 2008. gadā, tad fakts, ka trūkst finansiālās stabilitātes līmeņa preventīva pārvaldība (tā bija aktuāla 2007. gadā), varēja kopā ar ārējiem nelabvēlīgajiem faktoriem būtiski pazemināt uzņēmumu finansiālās stabilitātes līmeni. Tāpēc 2008. gadā uzņēmumiem finansiālās stabilitātes pārvaldībai vajadzēja lietot nevis preventīvo, bet gan pretkrīzes pieeju. Tā kā pieejama statistiska informācija ir ierobežota, autore veica uzņēmumu maksāspējas analīzes un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanas komplekso vērtējumu, lietojama turpmāk minētās metodes: divu faktoru modeli, Altmaņa koeficientu, Taflera modeli un Altmaņa modificēto koeficientu. Saskaņā ar **kompleksā vērtējuma rezultātiem bankrota iespējamība un maksāspējas zaudēšanas varbūtība** ir vienāda ar 0,62 (normētais vidējais svērtais lielums), kas ir nedaudz augstāk par finansiālās stabilitātes zemāko robežu (0). Tātad uzņēmumiem īstermiņā nepastāvēja bankrota risks un bija laiks, lai atjaunotu pietiekamu finansiālās stabilitātes līmeni, laikus veicot faktoru analīzi un attiecīgus pasākumus. Šādā situācijā faktoru analīze var atklāt, kādi ir cēloņi situācijai, kas bija izveidojusies 2008. gadā, kā arī piedāvāt iespējamus līdzekļus finansiālās stabilitātes līmeņa celšanai.

Autore veica finansiālās stabilitātes indikatoru vērtību maiņas tendences **faktoru analīzi**, ka arī indikatoru **jutīguma analīzi** attiecībā pret tādiem faktoriem, kā, piemēram, cena, izdevumi un izmaksas, kapitāla un aktīvu struktūra, pieprasījums. Pētījuma rezultāti atspoguļoti 6. tabulā.

Finansiālās stabilitātes jutīguma un faktoru analīze

Indikatori	2007.gads		2008.gads		Faktori, kas ietekmē indikatora pieauguma ķēdes tempu	$I_{F_i^r}$					$E_{F_i^r}^n$				
	Apakšējā robežvērtība	Pietiekamības līmenis,%	Apakšējā robežvērtība	Pietiekamības līmenis,%		2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
Komerciālā rentabilitāte	0,40	15	0,91	4	Pārdošanas apjoms	6,22	8,17	5,77	0,52	-0,20	50,85	30,97	30,11	19,39	1,16
					Cena	2,91	1,25	1,86	2,15	0,04	47,94	29,71	28,25	16,07	1,13
					Ražošanas izdevumi	-7,32	-8,35	-5,70	-2,08	0,14	-41,33	-25,53	-24,51	-13,89	-0,95
					Pārdošanas izdevumi	-0,72	-0,55	-0,77	-0,36	0	-3,69	-2,31	-2,07	-1,31	-0,10
					Administratīvie izdevumi	-0,65	-0,44	-0,29	-0,50	-0,01	-2,64	-2,51	-0,94	-2,04	-0,66
Aktīvu rentabilitāte	0,03	166	0,03	127	Cena	1,10	0,60	1,16	0,13	-0,01	118,12	153,37	61,36	-289	4,38
					Apgrozāmo aktīvu daļa aktīvos	0,02	0,02	-0,01	-0,03	0	1,16	-0,15	1,18	0,63	30,04
					Krājumu daļa apgrozāmajos aktīvos	0,08	-0,05	0,08	0,04	0	-1,13	0,32	2,15	1,10	31,29
					Krājumu aprīte	-0,81	-0,51	-0,27	-0,48	-0,03	-17,68	-3,78	-2,84	-112	3,59
Aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficients	4,99	147	3,27	96	Aizņemto līdzekļu daļa aktīvos	0,03	0,04	0,00	0,02	0,02	1,00	1,00	1,00	1,00	0,90
					Pamatkapitāla daļa aktīvos	0,16	0,13	0,18	0,13	-0,11	-1,19	-1,18	-1,18	-1,15	-0,81
					Apgrozāmais kapitāls pret pamatkapitālu	-0,17	-0,09	0,00	-0,08	0,14	-1,02	-1,09	-1,18	-1,07	-0,94
					Pašu apgrozāmais kapitāls pret apgrozāmiem līdzekļiem	0,07	-0,02	-0,21	-0,07	-0,03	1,09	1,07	0,97	1,00	-0,91
					Pašu apgrozāmais kapitāls pret pašu kapitālu	0,04	0,11	0,03	0,07	0,09	-1,65	-1,27	-1,79	-0,51	0,91
Procentu maksājumu seguma koeficients	1	405	1	154	Peļņa	0,72	0,43	1,37	-0,15	-1,04	1,00	1,00	1,00	1,00	1
					Procentu maksājumi	-0,08	-0,17	-0,59	-0,34	0,01	-1,65	-1,27	-1,79	-0,51	0,04

Kā liecina pētījuma rezultāti par 2003.-2008. gadu, elastīgākā komerciālā rentabilitāte ir pēc faktiskā pārdošanu apjoma, augstākā aktīvu rentabilitātes elastība – pēc krājumu aprites, aizņemto līdzekļu un pašu kapitāla attiecības koeficienta augstākā elastība – pēc pamatkapitāla daļas aktīvos, bet procentu maksājumu seguma koeficients – pēc procentu maksājumu lieluma (sk. 9. attēlu).

9. att. Finansiālās stabilitātes indikatoru vidējais elastīgums pēc faktoriem

Kā liecina nekustamā īpašuma tirgus pētījumi, tad 2007. gadu Latvijā var uzskatīt par kopējās krīzes sākumu, kas ietekmēja pakalpojumu jomas uzņēmumu darbības veiksmīgumu. Šo uzņēmumu laikus veiktā finansiālās stabilitātes līmeņa optimizācija varēja sekmēt to dzīvotspējīguma saglabāšanu. Latvijas Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumi varētu paaugstināt savu finansiālo stabilitāti, mainīdami indikatorus, kuru vērtības nebija pietiekamas (komerciālo rentabilitāti), optimizējot to iekšējo vadāmo faktoru, attiecībā pret kuru komerciālā rentabilitāte ir viselastīgākā, tas ir, ražošanas izmaksas. Vismazākās izmaiņas, kas nepieciešamas šā indikatora 100% pietiekamībai, varētu nodrošināt, 2007. gadā ražošanas izmaksu pieauguma tempu samazinot par 4 procentiem. 2008. gadā uzņēmumu finansiālās stabilitātes līmeni varēja paaugstināt ražošanas izmaksu pieauguma tempu samazinot par 4,7 procentiem; aizņemtā kapitāla daļu attiecībā pret aktīviem pieauguma tempu samazinot par 98 procentiem. Tātad 2007. gadā, pastāvot mūsdienu korektajai finansiālās stabilitātes pārvaldībai, tās pietiekamības nodrošināšanai vajadzēja mainīt tikai viena faktora vērtību, proti, samazināt ražošanas izmaksas. Praksē preventīvās pārvaldības metodes uzņēmumos nelietoja. 2008. gadā situācija pasliktinājās un radās nepieciešamība veikt kardinālas izmaiņas ne tikai attiecībā uz izmaksu apjomu, bet arī kapitāla struktūru. Tā kā 2007. un 2008. gadā finansiālās stabilitātes indikatoru pārmērs netika novērots, nav nepieciešams koriģēt to faktoru vērtības augšējo robežvērtību, kuri ietekmē finansiālās stabilitātes līmeni.

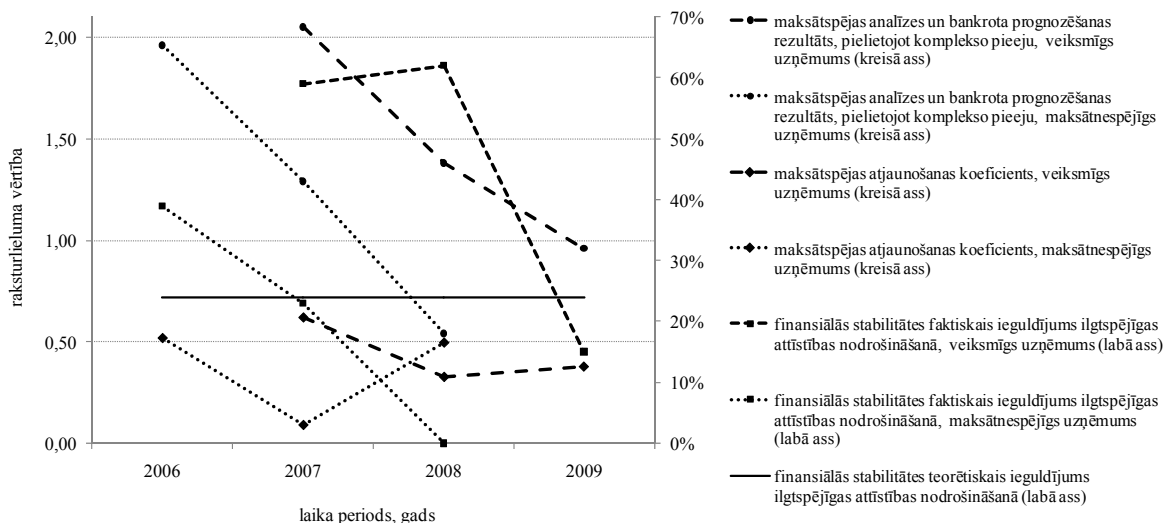
6. UZŅĒMUMA ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS HARMONISKĀ STRUKTŪRMODEĻA PRAKTISKĀ APROBĀCIJA, PAMATOJOTIES UZ DAŽĀDU UZŅĒMUMU PIEREDZI

Daļai ir 8 lappuses, 3 tabulas un 1 attēls.

Lai aprobētu uzņēmumu harmoniskās ilgtspējīgās attīstības modeli, tā testēšanai tika izvēlēti divi pakalpojumu nozares uzņēmumi ar diametrāli pretēju finansiālo stāvokli:

- 1) Maksātnespējīgs uzņēmums (2009. gadā tika ierosināta maksātnespējas lieta);
- 2) Veiksmīgs (2010. gadā atzīts par vienu no vissekmīgākajiem Latvijā).

Pētījuma uzdevums šajā konkrētajā gadījumā bija pārbaudīt to, cik objektīva ir pieeja uzņēmuma finansiālās stabilitātes izpētei, to saistot ar uzņēmuma harmonisku ilgtspējīgu attīstību. Ja uzņēmuma finansiālās stabilitātes analīzes rezultāti sakrīt ar tā reālo stāvokli, tad minēto pieeju var uzskatīt par objektīvu, bet tās lietošana finansiālās stabilitātes pārvaldības procesā – par efektīvu un tādu, kas attaisnojas.

10. att. Veiksmīga un neveiksmīga uzņēmumu finansiālās stabilitātes ieguldījums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā

Kopumā pētījuma vispārīgie rezultāti attiecībā uz maksātnespējīgu un sekmīgi darbojošos uzņēmumu trīs gadu ilgā laika posmā ļauj izdarīt šādus secinājumus:

1. Maksātnespējīgā uzņēmuma finansiālās stabilitātes ieguldījuma dinamikas samazinājums harmoniskas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā (39% – 23% – 0%) atspoguļo reālo situāciju minētajā uzņēmumā, kura to noveda līdz maksātnespējai.
2. Veiksmīgā uzņēmuma finansiālās stabilitātes ieguldījuma dinamikas izmaiņas harmoniskas ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā (59% – 62% – 15%) liecina, ka līdz 2009.gadam šajā uzņēmumā bija stabila, finansiālās stabilitātes ieguldījums uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā pārsniedza

- teorētiski nepieciešamo. Tomēr 2009. gadā globālās krīzes sekas un aktīva investēšanas darbība noveda pie tā, ka šis raksturlielums krasī samazinājās.
3. Laika posmā no 2007. gada līdz 2008. gadam sekmīgā uzņēmuma finansiālās stabilitātes ieguldījums ilgspējīgas attīstības nodrošināšanā bija 3 reizēs augstāks nekā maksātspējīgā.
 4. Kaut gan maksātspējīgajam uzņēmumam kopš 2007. gada finansiālās stabilitātes ieguldījuma analīze liecināja par to, ka pietrūkst potenciāla attīstībai un stabilitātes stāvokļa saglabāšanai un vienlaikus veiksmīgajam uzņēmumam tāda pati situācija bija vērojama kopš 2009. gada, kompleksa pieeja maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai liecina, ka:
 - bankrota iestāšanās iespējamība veiksmīgajam uzņēmumam tuvākajā laikā ir relatīvi zema, par ko liecina tā darbība patlaban. Tomēr bankrota iespējamība arī šim uzņēmumam palielinās no gada gadā;
 - maksātspējīgajam uzņēmumam bankrota iestāšanās iespējamība arī bija relatīvi niecīga (taču daudzkārt lielāka kā veiksmīgajam uzņēmumam). Turklāt aplūkojamā raksturlieluma vērtības negatīvās izmaiņas laika periodā no 2006. gada līdz 2008. gadam bija ļoti būtiskas;
 - bankrota iestāšanās iespējamības koeficienta vērtības izmaiņas tendences kompleksās pieejas ietvaros abiem uzņēmumiem liecina, ka nepieciešams rūpīgi kontrolēt finansiālās stabilitātes līmeni un pielietot tās rekomendācijas šās stabilitātes pārvaldīšanai, kas piedāvātas šā pētījuma ietvaros. Tās ir aktuālas abiem uzņēmumiem.
 5. Finansiālās stabilitātes ieguldījuma uzņēmuma ilgspējīgā attīstībā novērtēšanas metodoloģija ir daudz objektīvāka kā kompleksa pieeja maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai un to var lietot, lai izdarītu korektus secinājumus, jo tā finansiālās stabilitātes indikatorus aplūko no cita redzes viedokļa, proti, vai tie ir pietiekami konkrētā uzņēmuma ilgspējīgai attīstībai, ņemot vērā tā darbības specifiku. Savukārt kompleksa pieeja maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai pamatojas uz vēsturisko statistisko informāciju.
 6. Maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai lietojot komplekso pieeju, lielāka uzmanība jāpievērš nevis koeficientu absolūtajām vērtībām, bet gan to izmaiņām dinamikā.
 7. Izmantotas pieejas finansiālās stabilitātes pārvaldībai aprobācijas rezultāti parādīja, ka tā spēj identificēt un konstatēt testēto uzņēmumu atšķirīgo finansiālo stabilitātes līmeni.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Teorētiski pētot finansiālās stabilitātes lomu ilgspējīgās attīstības kontekstā, autore nonāca pie šādiem secinājumiem:

- 1) Finansiālās stabilitātes definīciju leksikogrāfiskā pētījuma laikā tika atklāta cieša funkcionālā atkarība starp tādiem terminiem kā „stabilitāte”, „attīstība”, „dzīvotspēja”, „elastība”, „drošība”, „noturība”, „lietderība”, „līdzsvars” „finansiālā kompetence”, „maksātspēja”, „bankrots”. Veiktā definīciju

leksikogrāfiskā, ka arī morfoloģiskā analīze ļāva finansiālās stabilitātes jēdzienam sniegt šādu sistēmisku priekšstatu: „tāda finanšu resursu izmantošana un sadalījums, kas uzņēmumam nodrošina iespēju saglabāt stabilitātes stāvokli un attīstīties ilgtermiņa perspektīvā”.

- 2) SVF metodoloģijā iekļauto rādītāju pielietošanas joma var būt ne tikai attiecīgās valsts ekonomikas finanšu sektora analīze, bet arī reālā un pakalpojumu sektora analīze, tomēr ir nepieciešams dot vairākus papildu priekšlikumus to pielietošanai, tai skaitā:
 - ieviesti jēdzieni par finansiālās stabilitātes „pietiekamību”, „pārmēru”, „rezervi”, „trūkumu”;
 - izstrādāta pieeja finansiālās stabilitātes „pietiekamības”, „pārmēra”, „rezerves”, „trūkuma” līmeņa noteikšanai;
 - izstrādāta pieeja finansiālās stabilitātes indikatoru apakšējās un augšējās robežvērtības aprēķināšanai.
- 3) Uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības elementi var būt strukturēti pielietojot harmonijas principu, kas dod iespēju kvantitatīvi novērtēt finansiālās stabilitātes ieguldījumu uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā.
- 4) Ilgtspējīgās attīstības kontekstā finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānisms jābalsta uz faktoru analīzi, jutīguma (finansiālās stabilitātes elastības aprēķins attiecībā uz dažādiem faktoriem) analīzi un kompleksas pieejas lietošanu maksāspējas analīzei un bankrota prognozēšanai, kas dod iespēju noteikt finansiālās stabilitātes faktoru nepieciešamā pieauguma vai samazinājuma tempa līmeni, lai nodrošinātu pietiekamu finansiālo stabilitāti un ļautu ilgtspējīgi attīstīties.

Finansiālās stabilitātes praktiskie pētījumi deva iespēju izdarīt šādus secinājumus:

- 1) Analīze, kuras laikā tika noteikts finansiālās stabilitātes ieguldījums Latvijas pakalpojumu jomas uzņēmumu ilgtspējīgā attīstībā, liecina, ka 2007. gada beigās tiem bija tāds iekšējais potenciāls, kas pietiekams ne tikai vispārējās stabilitātes saglabāšanai, bet arī ilgtspējīgai attīstībai, kā arī tiem bija finansiālās stabilitātes rezerve, kas pietiekama finansiālās stabilitātes citu elementu trūkumu kompensācijai. 2008. gadā uzņēmumiem nebija potenciāla, kas pietiekams stabilitātes saglabāšanai, un vēl jo vairāk – ilgtspējīgai attīstībai.
- 2) Latvijas Rīgas reģiona pakalpojumu jomas uzņēmumi varētu paaugstināt pašu finansiālās stabilitātes līmeni, 2007. gadā nodrošinot ražošanas izmaksu pieauguma ķēdes tempa samazinājumu par 4 procentiem, bet 2008. gadā - par 4,7 procentiem, kā arī aizņemto līdzekļu daļas kapitālā pieauguma ķēdes tempu samazinājumu par 98 procentiem.
- 3) Laikus īstenotas finansiālās stabilitātes preventīvās pārvaldības trūkums (tas bija aktuāli 2007. gadā), vienlaikus pastāvot nelabvēlīgiem ārējiem faktoriem, noveda pie tā, ka 2008. gadā būtiski samazinājās uzņēmumu finansiālās

stabilitātes līmenis. Tāpēc 2008. gadā uzņēmumiem finansiālās stabilitātes pārvaldībā vajadzēja lietot ne vairs preventīvo, bet gan antīkrīzes pieeju.

Ilgspējīgas attīstības harmoniskais struktūrmodelis un piedāvātā pieeja finansiālās stabilitātes pārvaldībai tika aprobēta divos Latvijas uzņēmumos, kas darbojas pakalpojumu jomā, – maksātnespējīgā un veiksmīgi strādājošā uzņēmumā, pēc tam tika izdarīti šādi secinājumi:

- 1) Sekmīgi strādājošā un maksātnespējīgā uzņēmumu finansiālās stabilitātes ieguldījuma ilgspējīgas attīstības nodrošināšanā izmaiņu dinamika atspoguļo to abu finansiālā stāvokļa reālās tendences.
- 2) Veiksmīgā uzņēmuma finansiālās stabilitātes ieguldījums ilgspējīgās attīstības nodrošināšanā ir 3 reizēs augstāks kā uzņēmumam, kurš atzīts par maksātnespējīgu.
- 3) Finansiālās stabilitātes ieguldījuma ilgspējīgās attīstības nodrošināšanā novērtējums atspoguļo arī pasaules ekonomikas tendences – līdz ar krīzes padziļināšanos finansiālās stabilitātes ieguldījums ilgspējīgās attīstības nodrošināšanā abos uzņēmumos ir samazinājies.
- 4) Kompleksa pieeja analizējamo uzņēmumu maksātspējas analīzei un bankrota prognozēšanai liecina, ka sekmīgajam uzņēmumam bankrota iestāšanās iespējamība tuvākajā laikā ir relatīvi maza. Par to liecina tā darbība promocijas darba tapšanas laikā. Tomēr arī šim uzņēmumam bankrota iespējamība ar katru nākamo gadu pieaug. Maksātnespējīgajam uzņēmumam bankrota iestāšanās arī bija relatīvi zema (taču daudzkārt augstāka kā sekmīgi strādājošajam uzņēmumam). Turklāt šā raksturlieluma negatīvo izmaiņu dinamika bija ļoti augsta.
- 5) Pētījumu rezultāti liecina, ka piedāvātā finansiālās stabilitātes novērtēšanas metodoloģija ir daudz objektīvāka un to var lietot korektu secinājumu pieņemšanai, nekā lietojot kompleksu pieeju maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai, jo autores piedāvātā metodoloģija finansiālās stabilitātes indikatorus aplūko no to pietiekamības (attiecībā uz konkrētā uzņēmuma ilgspējīgas attīstības nodrošināšanu) viedokļa, ņemot vērā katra uzņēmuma darbības specifiku. Savukārt maksātspējas analīzes un bankrota prognozēšanas metodes pamatotas uz statistiskās vēsturiskās informācijas analīzi. Tātad finansiālās stabilitātes ieguldījuma uzņēmuma ilgspējīgās attīstības nodrošināšanā novērtējums dod daudz pārlicinošāku un precīzāku uzņēmuma stāvokļa un potenciāla vērtējumu.
- 6) Lietojot komplekso pieeju bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai, lielāka uzmanība jāpievērš nevis koeficientu absolūtajām vērtībām, bet gan to izmaiņu dinamikai.
- 7) Piedāvātās pieejas finansiālās stabilitātes pārvaldībai aprobācijas rezultāti parādīja, ka tā spēj identificēt un konstatēt testēto uzņēmumu atšķirīgo finansiālo stabilitātes līmeni.

Pētījumi, kurus autore veikusi šā promocijas darba ietvaros, piedāvā atrisināt vienu no vissvarīgākajām mūsdienu uzņēmumu problēmām – finansiālās stabilitātes nepieciešamā līmeņa nodrošināšanas mehānisma trūkumu, kas traucē uzņēmuma

ilgtspējīgai attīstībai. Iegūtie rezultāti ir ļāvuši sasniegt izvirzīto mērķi – izstrādāt instrumentu uzņēmumu finansiālās stabilitātes pārvaldībai, lai nodrošinātu to ilgtspējīgu attīstību.

Šā pētījuma ietvaros izstrādātā finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānisma lietošana Latvijas uzņēmumu darbības optimizācijai 2007. – 2008. gadā varēja novest pie to ekonomiskā stāvokļa būtiskas uzlabošanas un attiecīgi arī dot iespēju daudziem uzņēmumiem izvairīties no bankrota. Autores piedāvātās metodes lietošana uzņēmumu darbībā ir aktuāla arī pašlaik

Promocijas darba izstrādes gaitā ir izteikti vairāki **priekšlikumi**:

- 1) Šā pētījuma ietvaros ilgtspējīgas attīstības kontekstā piedāvāto finansiālās stabilitātes pārvaldības mehānismu, pamatojoties uz plānveida finanšu pārskatiem, var lietot ne tikai uzņēmuma darbības analīzei līdz konkrētam datumam, bet arī – lai prognozētu tā finansiālo stabilitāti nākotnē. Turklāt finansiālās stabilitātes nepārtrauktu monitoringu ir iespējams veikt, ar informācijas tehnoloģiju (IT) palīdzību automatizējot šā darba autores piedāvātos matemātiskos aprēķinus.
- 2) Autore iesaka piedāvāto pieeju lietot, lai izpētītu finansiālās stabilitātes līmeni pārvaldības un finanšu risinājumu pieņemšanas procesā, analizējot uzņēmuma attīstības alternatīvos scenārijus.
- 3) Ilgtspējīgas attīstības kontekstā finansiālās stabilitātes pārvaldības procesā priekšroku ir jādod to indikatoru vērtību uzlabošanai, kuru nozīmīguma pakāpe ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai ir visaugstākā.
- 4) Autores izstrādāto pieeju uzņēmumu finansiālās stabilitātes izpētei praksē var papildināt ar finansiālās stabilitātes kopējā vidējā līmeņa (nevis atsevišķu indikatoru) vērtējumu, normējot to minimālo un maksimālo robežvērtību un nosakot normēto finansiālās stabilitātes pietiekamības, pārmēra un trūkuma zonu.
- 5) To modeļu ticamību un adekvātumu, kurus lieto kompleksajā pieejā maksātspējas analīzei un bankrota iestāšanās iespējamības prognozēšanai, regulāri ir jāpārbauda no validitātes viedokļa.
- 6) Lai noteiktu korelācijas saiknes starp finansiālās stabilitātes indikatoriem un likviditāti, kā arī aizņemto līdzekļu daļas kapitālā raksturlielumu augšējās robežvērtības noteikšanas nolūkos, autore uzņēmumiem iesaka lietot konkrēti pašu uzņēmuma datus, jo šāda rīcība paaugstina aprēķinu precizitāti salīdzinājumā ar šajā promocijas darbā lietotajiem vidējiem datiem, kurus sniedz Latvijas Centrālā statistikas pārvalde.
- 7) No ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas viedokļa uzņēmuma potenciālu var palielināt ne tikai izstrādājot pieeju finansiālās stabilitātes novērtējumam un pārvaldībai, bet arī nodrošinot trīs citus ilgtspējīgās attīstības faktorus, proti, ekoloģisko, sociālo un organizatorisko faktoru.
- 8) Izstrādāto finansiālās stabilitātes novērtējuma metodi var lietot arī tiesu praksē, sagatavojot spriedumu par to uzņēmumu bankrotu, attiecībā uz kuriem ir ierosināta maksātspējas lieta.
- 9) Piedāvātās pieejas finansiālās stabilitātes pārvaldībai (ilgtspējīgas attīstības kontekstā) iztirzāšanu un izpēti var ieteikt iekļaut bakalauru un maģistrantu apmācības procesā RTU Inženierekonomikas un vadības fakultātē.